

„Prvým všeliakom pre zle hospodáriaci národ je inflácia meny, druhým je vojna. Oba prinášajú krátkodobú prosperitu, oba prinášajú dlhodobú skazu.“

Ernest Hemingway

Editorial

Richard Ďurana

Mesiac dozadu si mnohí pred obrazovkami televízorov alebo počítačov mysleli, že Putin dostane rozum a ruská invázia na Ukrajinu bude len krátka epizóda s istými ekonomickými škodami (a samozrejme stratami na životoch) ale relatívne uspokojivým koncom a návratom vtedy desiatok tisícov utečencov naspäť na rodnú ukrajinskú hrudu. Ešte aj Putin sám sa domnieval, že jeho Barbarossa 21. storočia bude trvať len pár dní.

Ekonomické sankcie a deklarácie o znížení závislosti Európy od ruských fosílnych zdrojov však zatiaľ Kreml nepresvedčili. **Koniec je v nedohľadne a dnes vieme, že dobrý byť nemôže.** Z Ukrajiny odišli už milióny prevažne žien a detí a mnohé mestá (výstižnejšie je domovy), ktoré vyzerajú presne ako tie naše, sa premenili na ruiny. Táto vojna však nie je len o zapojení štátov a ich armád. Vďaka desiatkam miliónov mobilov na Ukrajinu a ich pripojeniu na internet majú vďaka sociálnym médiám stovky miliónov, ak nie miliardy ľudí na celej zemeguli na svojich mobiloch vojnové spravodajstvo „naživo.“ Vojna sa odohráva vo veľkej miere aj na internete. **Decentralizované zapojenie neziskových organizácií a dobrovoľníkov je nevídané** – forma pomoci sa rozšírila od pomoci utečencom až po zabezpečovanie logistiky výzbroje a techniky pre ukrajinských vojakov – dokonca aj mimo oficiálne štruktúry štátu.

Aj v tomto čísle Market Finesse samozrejme nájdete texty, ktoré sa venujú ekonomickým aspektom konfliktu. Z textov je zjavné, že **prevažujú negatívne, ale sú tu pre Slovensko aj príležitosti**, ako sa dočítate napríklad v článku *Infúzia mladých*. Veľká časť zodpovednosti v prípade zapojenia utečencov do nášho trhu práce teraz leží na ramenách štátu – ten musí **identifikovať a eliminovať byrokratické a administratívne bariéry**, také „slovensky typické“ pri zamestnávaní pracovníkov z iných krajín.

V marci sa nám podarila veľká vec. **Na Slovensko sme dostali jedného z najznámejších svetových ekonómov súčasnosti – amerického profesora Bryana Caplana.** Profesor Caplan je jedným z popredných svetových odborníkov na teóriu verejnej voľby

a autorom viacerých bestsellerov, najznámejší je zaiste *Mýtus racionálneho voliča*, ktorý si v preklade môžete kúpiť aj v slovenských kníhkupectvách. Na Slovensko prišiel rozprávať o svojom pohľade na vysoké školstvo. Ak pravidelne sledujete náš ekonomický vlog *Na vršku*, určite vám neušlo, že sa kolegovia v niekoľkých epizódach venovali Caplanovej knihe *„Proces proti vzdelávaniu: Prečo je školstvo stratou času a peňazí“*. Provokatívny názov, provokatívne myšlienky. Hoci sú podložené nepriestrelnými dátami a argumentmi, s ktorými súhlasia takmer všetci akademici, keď príde na jeho policy odporúčania, (dramaticky zredukovať rozpočty pre vysoké školstvo), zdvihne sa vlna nesúhlasu. Sám sa s úsmevom nazýva v tejto oblasti disidentom.

Nemenej provokatívny bol aj názov verejnej prednášky, ktorú sme prof. Caplanovi zorganizovali v Bratislave: **„Prečo chceme viac titulov než vedomostí?“** Uvoľnené pandemické opatrenia umožňujúce plnú kapacitu sály pre nás predstavovali výzvu – dokážeme práve touto témou naplniť aspoň polovicu prednáškovej miestnosti? Na naše veľké prekvapenie sme avizovanú kapacitu sály naplnili v priebehu pár dní a pre uspokojenie dopytu sme ju museli navýšiť. V publiku sme privítali zástupcov ministerstiev, zamestnávateľov, ale aj akademie. Výživná a dlhá diskusia po prednáške bola sladkou odmenou za organizáciu a dôkazom, že vzdelávanie je aj napriek *de facto* 30-ročnej stagnácii horúcou témou.

Venujeme sa mu aj my v INESS. Pred pár týždňami sme prezentovali publikáciu s názvom **S trievou hlavou o mzdách učiteľov**, v ktorej popisujeme celý rad problémov súčasného odmeňovania učiteľov, ktoré nijako nereflektuje ich kvalitu, pridanú hodnotu pre školu a žiakov, regionálne disparity, a ďalšie. Vysvetľujeme v nej, prečo je plošné odmeňovanie učiteľov nesprávne a navyšovanie rozpočtov na mzdy pri tomto nastavení neprinesie toľko žiadané lepšie vzdelávanie.

Prajem vám všetkým príjemné a inšpiratívne čítanie,

Richard Ďurana

www.iness.sk/podpora

/iness.slovakia

/institutelNESS

/INESSinstitute

/iness.slovakia

Mesačník
MARKET FINESSE vydáva:

INESS – Institute of Economic
and Social Studies
Na Vršku 12
811 01 Bratislava

tel.: +421-2-5441 0945
e-mail: iness@iness.sk

Všetky naše aktivity môžeme realizovať aj **vdďaka vašej podpore**. Budeme vám preto veľmi vďační, keď aj v tomto roku zvážite možnosť venovať **svoje 2 % z dane práve nám**.

2 % pre INESS

Pridajte sa k nám svojimi 2 % a zvýšme spolu tlak na zodpovednejšie hospodárenie štátu a menej regulácií, nech znie viac rozumu a menej populizmu.

Váš tím INESS

2 % pre INESS

Evidenčné tabuľky dodáva jedna firma, s čudnou zmluvou a draho

Okolnosti vzniku prvej zmluvy v 90. rokoch minulého storočia si nikto nepamätá, ani ministerstvo, ktoré dokumenty už skartovalo. Mimovládny Inštitút ekonomických a spoločenských analýz (INESS) upozornil, že oproti iným európskym štátom platíme za výrobu plechových tabuliek na autá priveľa.

Zdroj: SME.sk

Menej plytvania vďaka Vaším 2 %

iness.sk/podpora

2 % pre INESS

Prezentujeme odvážne prístupy k vzdelávaniu

Aby deti mohli naplno odhaľovať svoj talent aj v slovenských školách

aj vďaka Vaším 2 %

iness.sk/podpora

Obsah

Ukrajinci krvou, my pohodlím	4
Vojna na Ukrajine infláciu ešte posilní	4
Slovenská ekonomika vo vojne	5
Infúzia mladých	6
Zavedenie minimálnej sadzby dane z príjmov	7
Estónska daň by sa teraz hodila	10
Legenda o pumpároch	11
Mzdy učiteľov: kríza ako príležitosť?	12
Zmeny vo vzdelávaní sú možné len napriek systému	13
Prečo sa opäť oddlžujú nemocnice	14
Čo pacienti chcú	15
Nové publikácie	17
S triezvou hlavou o mzdách učiteľov	17
Nová daň, ktorú už dávno máme	18
Podujatia	19
Bryan Caplan: Prečo chceme viac tituly než vedomosti?	19
Webinár: Ekonomické dopady vojny na Ukrajine	20
INESS o chýbajúcich zdravotníkoch na seminári Market Access	20
Vlogy a podcasty	21
INESS publikácie	23
INESS knihy	23

Ukrajinci krvou, my pohodlím

Martin Vlachynský

Z pohľadu ekonomických škôd svetová vojna už vypukla.

Putinov plán Barbarossa sme mali celé týždne ako na podnose, no odmietli sme mu uveriť. Nepasoval do nášho sveta, v ktorom sa vojny odohrávajú len na územiach diktatúr a vedú ich primárne miestni občania medzi sebou. Šok je o to väčší, že mnohí z nás majú s Ukrajinou osobné väzby cez rodinu či kolegov. Ich sídliská vyzerajú ako naše sídliská.

Napriek tomu tento konflikt vnímame hlavne cez obrazovky. Ruské rakety padajú hneď vedľa, ale zároveň stále ďaleko. No ekonomická vojna už vypukla a v nej sme frontovými účastníkmi. Hospodárske škody budú dosahovať vojnové rozmery.

V médiách sa používa termín „sankcie“, ale ten situáciu nepopisuje dostatočne. Sme svedkami postupného odstrihnutia Ruska od priameho napojenia na globálnu ekonomiku. Tok financií, tovarov a služieb sa deň po dni spomaľuje – lietadlá nelietajú, kontajnerové spoločnosti do Ruska prestali voziť a naopak, britskí dokári odmietajú vykladať ruské lode. Svoje služby pretínajú aj svetové softvérové spoločnosti. Bary vylievajú ruskú vodku. Ruská ropa sa obchoduje oproti ostatným s obrovskou zľavou, pretože Rusi, v čase písania tohto textu, nevedia predať veľkú časť produkcie. Sankcie prichádzajú zvrchu, odmietanie ruských výrobkov zospodu.

Najskôr dobré správy – bez ruskej ekonomiky svet prežije. Napriek sústavnému vytváraniu obrazu svetovej dôležitosti tvorí ruská ekonomika zhruba 2 % globálneho HDP. To je zhruba jedno Španielsko, prípadne dvakrát Poľsko.

A teraz tie zlé. Ekonomické odpojenie Ruska je ako kameň hodený do rieky. Voda ho obtečie, no rozvíri sa. Západná ekonomika prišla o množstvo aktív, financií, aj obchodných liniek. Zavretá fabrika je ako žiadna fabrika. Firmy opúšťajú fabriky v krajine, zatvárajú kancelárie. Na miestnych letiskách stojí zhruba 500 zahraničných lízingových lietadiel, ktorých návrat je otázný.

Nad tým všetkým stoja energie a potraviny. Ruská ropa aj plyn sú z dlhodobého hľadiska nahraditeľné, no z krátkodobého hľadiska sme už teraz svedkami cenového masakru. Spotovú cenu zemného plynu v holandskom hube za 2 týždne narástla o 156 % a za posledný rok o 1100 %. Ropa, či uhlie podobne. Produkcia zatiaľ stále prúdi, no trhy sa už začínajú správať,

ako keby boli rúry z Ruska odstavené. Rast cien energií z roka 2021 bol len rozcvička.

Situácia s potravinami je podobne vážna. Ukrajina s Ruskom patria k najväčším exportérom obilnín. Ukrajinci potrebujú čoskoro zasieť a uvoľniť kľúčový prístav v Odesse. Rusi si bez prístupu k financiám a lodným dopravcom môžu robiť z obilia kôpky na námestiach, väčšina smeruje po mori do Egypta, Turecka a viacerých afrických a ázijských štátov. Ak by nebudaj prišlo ku kontaminácii úrodnej ukrajinskej pôdy kvôli poškodeniu jadrových elektrární, či použitím „špinavej“ bomby (pred ktorou varujú ukrajinské bezpečnostné služby), dopad na globálny trh by trval roky. Najväčší dopad bude na rozvojové štáty, najmä v Afrike.

Aj keby sa všetky boje zastavili zajtra a ruskí vojaci zase odtiahli nazad na svojich hrdzavých kamazoch a všetky oficiálne sankcie sa zrušili, to čo sa stalo, sa už len tak neodstane. Rusko sa už na svetových trhoch stalo Severnou Kóreu, teda extrémne rizikovým obchodným partnerom. Uzatvorenie akéhokoľvek dlhodobiejšieho kontraktu na čokoľvek ruské bude v západnom svete len pre hazardérov.

A to sme ešte neskončili. Ukrajinskí utečenci budú z dlhodobého hľadiska vítanou infúziou mladých ľudí do vymierajúcej Európy, no úvodné náklady na ich začlenenie budú obrovské. Zároveň sa rozbieha kolo zbrojenia, aké sme v Európe nemali od konca studenej vojny. Ukrajinci za 10 dní zničili Rusom toľko tankov, koľko má celé Nemecko v prevádzkovom stave. Viac nakúpených tankov v armáde znamená menej iných štátom poskytovaných služieb, či dôchodkov alebo sociálnych dávok.

Stačí však jeden pohľad na Ukrajinu a sebaľútosti by mal byť koniec. V porovnaní s tým, čo zažívajú Ukrajinci, má však naša pomoc (a aj pomoc ďalších krajín) vyčíslená poklesom nášho ekonomického pohodlia stále nízku cenu.

Otázne však je, nakoľko budeme ochotní znášať aj takúto formu „boja“. Prvotné nadšenie pomáhať bude postupne ochabovať. Zábery ohorených panelákov sa opozerajú. Všetko bude následne závisieť od toho, či náš zhoršený životný štandard budeme chápať ako poplatok za našu budúcu bezpečnosť a novú ekonomickú éru pomenujeme „Putinova drahota“. Alebo si povieme, že sa nás to vlastne netýka, a Rusko rýchlo zavoláme späť do svetovej ekonomiky, aj s jeho lacným plynom, vodkou a štedrými sponzormi futbalových klubov a troch fariem.

.týždeň, 7.3. 2022

Vojna na Ukrajine infláciu ešte posilní

Monika Budzák

Napadnutie Ukrajiny zasiahlo mnohých ľudí nielen ľudsky, ale aj ekonomicky. Vojna a sankcie budú priamo boľieť Ukrajincov, Rusov a státisíce Európanov, ktorí mali napr. peniaze v ruských bankách, ale aj spotrebiteľov z celého sveta. Tí tento konflikt pocítia na rastúcich cenách. Nemalý podiel si totiž odnesie trh s potravinami.

Ukrajina sa nazýva tiež „Obilnicou Európy“ a to nie náhodou. Už za čias Sovietskeho zväzu bola významným producentom obilia. Dnes patrí k top 10 svetovým producentom pšenice, sóje, repky, jačmeňa, kukurice a je najväčším pestovateľom slnečníc. 70 % jej plochy tvorí poľnohospodárska pôda s obrovskými plochami úrodnej černozeme. Je 4. najväčším exportérom potravín do EÚ, jej podiel na importoch potravín do EÚ z tretích krajín tvorí však len cca 5 %.

Pšenica je druhou najviac produkovanou obilninou sveta hneď za kukuricou. Hlavne o jej cenách sa hovorí v súvislosti s vojnou na Ukrajine. Obilie a strukoviny tvorili 53 % osiatej poľnohospodárskej plochy Ukrajiny v roku 2017. Približne polovicu z tejto plochy tvorí práve pšenica. Ďalších 6,7 % osiatej plochy podľa ukrajinských štatistík tvorili krmné plodiny.

Ukrajina patrí k top 5 exportérom pšenice na svete, prvé miesto patrí Rusku. Spolu ich exporty tvoria až 30 % z celkového objemu globálnych exportov pšenice. Čím dlhšie teda bude vojna trvať, tým viac môžu ceny rásť. Prvé zmeny sa už objavujú na komoditných trhoch, kde cena pšenice od začiatku vojny výraznejšie vzrástla.

Čo je potrebné zdôrazniť, už aj pred konfliktom globálne ceny obilia výrazne rástli. V roku 2021 rástli podľa údajov Svetovej organizácie pre poľnohospodárstvo a výživu 5 mesiacov po sebe, čím dosiahli úroveň, ktorá bola naposledy zaznamenaná v máji 2011. Slovensko je otvorená ekonomika a napriek toľko omieľanej sebestačnosti (ktorú dosahujeme napr. v produkcii pšenice či kukurice), rast cien ovplyvní aj slovenských spotrebiteľov.

V januári sa podľa Agrárnych trhových informácií na Slovensku predávala potravinárska pšenica približne za 275 EUR/tonu. V týždni, keď začala vojna na Ukrajine, bola priemerná nákupná cena 313 eur/tonu bez DPH.

Nielen priamo ceny obilia, ale aj energie, hnojivá a pohonné hmoty budú mať vplyv na rast cien potravín. Rusko je 4. najväčším producentom hnojív, dováža ich aj do EÚ. Najväčší podiel na dovoze draselných hnojív do EÚ majú Rusko a Bielorusko spolu – okolo 70 % (údaje z roku 2019). Rastúce ceny plynu a aj hroziace prerušenie dodávok do Európy budú znamenať zdraženie či obmedzenie schopnosti európskych fabrík vyrábať hnojivá.

S cenami potravín veľa neurobíme, vlády nevedia znížiť ceny bez toho, aby tým zároveň nespôsobili nedostatky potravín

na pultoch obchodov a taktiež nevedia v krátkom období zvýšiť ponuku potravín. Inflácia, ktorá tu bola už aj pred vojnou, bude pravdepodobne pokračovať. Krajiny ako Libanon, Líbya, Malajzia, Bangladéš či Egypt sa musia pripraviť aj na hroziaci nedostatok niektorých potravín. Práve toto sú totiž trhy, kam smeruje veľký podiel ukrajinskej pšenice.

V neposlednom rade bude mať vojna ničivé následky pre samotnú Ukrajinu. Už pred vojnou totiž hľadala cesty, ako reformovať ekonomiku a zastaviť korupciu, ktorá rozvoj krajiny brzdila. To sa týkalo aj poľnohospodárstva. Len minulý rok sa po vyše 20 rokoch podarilo zrušiť moratórium na predaj pôdy.

Mnohí starí ľudia, ktorí nevládali svoj kus zeme obrábať a zároveň nemali z nízkych cien nájomov dosť peňazí na živobytie, tak dostali novú príležitosť zlepšiť svoje postavenie. Na druhej strane to pomohlo aj poľnohospodárom, ktorí vďaka vlastnej pôde mohli rozmyšľať dlhodobejšie nad zveľadovaním svojho podnikania.

Prepojenosť v globálnom svete znamená, že konflikty sa prejavujú na cenách aj vo zvyšku sveta. Najmä ak je výroba koncentrovaná v niekoľkých častiach sveta, môžu vojny, ale napr. aj živly, zdvihnúť ceny. V roku 2021 napríklad došlo k výnimočným mrazom v Brazílii, ktorá je najväčším producentom kávy na svete, čo sa okamžite prejavilo v rastúcich cenách.

Na rozdiel od živlov je však vojna v rukách politikov. Jediným nástrojom proti rastúcim cenám tak ostáva snaha o skoré ukončenie vojny. Čitateľom asi netreba pripomínať, že kto na jar nezaseje, na jeseň už nezožne.

Agrobiznis, 7.3. 2022

Slovenská ekonomika vo vojne

Martin Vlachynský

Zdražie obilie? Môže Európa fungovať bez ruského plynu? Čo spraví odstavenie od SWIFTu? Čo spôsobia ukrajinskí utečenci? Budú ďalej padať burzy? S istotou si dovoľím tvrdiť len pár veci.

Vývoj európskej ekonomiky bude záležať od dodávok plynu a ropy. Ak budú pokračovať, nebude to také drastické.

Ak sa výraznejšie obmedzia, čaká nás ďalší prudký rast cien energií, zatváranie priemyselných podnikov a drahé sociálne programy, ktorými budú vlády tíšiť hnev domácností a nezamestnaných ľudí. Cenová inflácia sa zrýchli. Ukrajina patrí medzi veľkých svetových vývozcov potravinárskych komodít (svetová jednotka v slnečnicovom oleji, dvojka v jačmeni...). Ak budú boje pokračovať a Ukrajinci nezasejú, svetové ceny potravín pôjdu do nebies. Rizikovosť Ruska ako obchodného partnera narástla a európsky kapitál bude odtiaľ utekať. To tiež nebude bez bolesti. Z Ukrajiny utečú státisíce, možno milióny ľudí, nielen potenciálnych zamestnancov, ale aj detí a starcov.

Čo z toho vyplýva pre európsku ekonomiku? Ak v Bruseli ostali aspoň náznaky racionálneho rozumu, tak Green Deal bude musieť byť radikálne obmedzený a upravený, pretože bol postavený na ruskom plyne. Miliardy do energetiky potečú naďalej, no bude to skôr o diverzifikácii a riešení akútnych problémov než emisiách. Emisné povolenky za 100 eur si v dnešnej podobe nebudeme môcť dovoliť, pretože toto umelé zvyšovanie cien energií neunesieme. Porastú ceny, no ECB bude v strese zasiahnuť, pretože dlhopisové trhy budú nervózne. Krajiny EÚ, ktoré v jednej ruke žonglujú so sankciami a v druhej s nevyspytateľnou ruskou armádou na hraniciach, si budú požičiavať za drahšie.

Čo môžu robiť vlády na ekonomickom poli? V prvom rade hlavne nespánikáriť pred rastúcimi cenami a nedostatkami. Rozbiť si ekonomiku cenovými reguláciami, znárodňovaním a centrálnym plánovaním by bolo nebezpečným víťazstvom Ruska. Úspešne brániť sa dokážu len bohatí. Ďalším kľúčovým krokom je stabilizovať rozpočty. Krajina s miliardovými deficitmi, závislá od každého eura, má vždy nôž na krku. Je čas zabudnúť na populistické výdavky. Voličov si treba kupovať príslubom stability, nie kolotočového.

Ukrajinským utečencom je potrebné okamžite otvoriť pracovný trh. Tu nie je dôvod váhať, neobstoja výhovorky o „inej kultúre“, sú to rokmi preverení susedia. Nečinná populácia utečencov s dvoma zdravými rukami by bola márnivá nielen pre nás, aj pre nich.

Zlé časy pomáhajú uvedomiť si relatívnosť našej situácie. Áno, budeme si môcť dovoliť menej. Ale je to malichernosť v porovnaní s niekým, kto musel z večera do rána utiecť zo svojho domu s ruksakom na chrbte a s dieťaťom na rukách.

HN, 8.3. 2022

Infúzia mladých

Martin Vlachynský

Demografický posun, teda prechod silnej generácie do dôchodkového veku, je jednou z najväčších výziev budúcnosti pre Európu. Pre Slovensko obzvlášť, keďže mimoriadne silná generácia „husákových detí“ nemá za seba dostatočnú populačnú náhradu a v najbližších dekádach začne zásadným spôsobom zaťažovať zdravotný a dôchodkový systém.

Bude chýbať obrovské množstvo lekárov, sestier, opatrovateľov, ale aj mnohých ďalších povolání. Pred tromi týždňami však nastala nečakaná dejinná udalosť. Ruská invázia vyhnala z Ukrajiny už vyše dva milióny ľudí a ich prílev sa ani zďaleka nekončí, pribudnú ďalšie milióny. Veľké množstvo z nich sú a budú deti.

Po pandémie tu máme druhú celosvetovú ekonomickú katastrofu. V optimistickom scenári Putin náhle odíde na dôchodok ľubovoľným spôsobom a situácia sa normalizuje. V pesimistickom (aj keď nie najpesimistickejšom) scenári vznikne v Európe zamrznutý konflikt na 10 - 20 rokov, podobne ako v Sýrii. Ako vraví klasik, dúfajme v najlepšie, ale rátať s najhorším.

Ukrajinskí utečenci v najbližších mesiacoch riadne preveria náš sociálny systém, zdravotníctvo a pracovný trh. No tisíce z nich sa možno už do svojej vlasti nedokážu vrátiť. Budú infúziou mladých pre Slovensko a celú Európu. S podobnou rečou, kultúrou, náboženstvom a vzdelaním odpadajú všetky doterajšie výhovorky.

Čo najskôr treba začať pracovať na tom, aby sa u nás nevytvorila obrovská skupina plne odkázaných ľudí. K tomu nestačí len potľapkávanie po pleci a prázdne reči, ale konkrétne kroky. Decentralizovaná odozva jednotlivcov a neziskoviek odvádza fantastickú prácu, no regulačné otázky nezmenia. Verejná správa si musí čo najskôr pripraviť viacjazyčné dokumenty, jasný plán na začlenenie detí do škôl (Česi už zbierajú ukrajinských učiteľov a otvárajú ukrajinské jednotriedky), dofinancovať zdravotníctvo, ujasniť situáciu ohľadom dávok, prechodných pobytov, pokračovania v štúdiu a mnoho ďalších vecí.

Zásadné je ale zapojenie utečencov do pracovného trhu. To nie je len otázka pracovného povolenia, ale aj identifikovania a eliminácie byrokracie. Vráťane napríklad uznávania kvalifikácie. Tu je už bohužiaľ legendárnym príkladom (ne)uznávania kvalifikácie ukrajinských zdravotníkov.

Budem dúfať, že to dopadne dobre a ukrajinskí pracujúci budú budovať našu ekonomiku len pár mesiacov a následne pôjdu postaviť svoju krajinu späť na nohy. No ak im to dejiny nedovolia, môžu byť pre nás veľkým a trvalým prínosom.

HN, 14.3. 2022

Zavedenie minimálnej sadzby dane z príjmov

INESS

INESS sa pripojil k početnej skupine think-tankov, ktoré nesúhlasia so zavedením minimálnej sadzby dane z príjmov právnických osôb pre veľké spoločnosti. V nasledujúcom texte si môžete prečítať zhrnutie stanoviska, ako aj samotné stanovisko, ktoré bolo zaslané Európskym inštitúciám a poslancom Európskeho parlamentu. Anglická verzia je dostupná na [tomto linku](#).

Zhrnutie

EÚ navrhuje zaviesť daň z príjmu právnických osôb vo výške 15 % pre veľké spoločnosti pôsobiace vo viacerých krajinách. Odôvodnením návrhu je pokročilá digitalizácia a z nej vyplývajúci rozpor medzi tým, kde by zisk mal byť (podľa EÚ) zdaňovaný, a kde je skutočne zdaňovaný. Spoločné adresovanie problému má za cieľ vyriešiť tento problém prostredníctvom obmedzenia konkurencie v oblasti daní z príjmu právnických osôb na úrovni štátov. EÚ v rámci tejto snahy navrhuje zaviesť nové pravidlá, konkrétne tzv. „Income Inclusion rule“ a „Undertaxed Payments rule.“ Tieto pravidlá by prakticky prerozdievali sadzbu dane do všetkých jurisdikcií, v ktorých daná firma pôsobí.

Tento návrh je problematický minimálne zo 4 dôvodov:

1. Daň z príjmu právnických osôb má už v súčasnosti výrazne negatívny vplyv na hospodársky rast. Takáto daň vedie k zníženiu investícií v rámci firiem, favorizuje dlhové financovanie (čo vedie k vyššej miere zraniteľnosti), znižuje produktivitu práce a premieta sa do nižších miezd zamestnancov. Navyše, historické znižovanie takejto dane nevedlo k zníženiu daňových príjmov.
2. Prijatie návrhu smernice by viedlo k zníženiu konkurencieschopnosti menších krajín (vzhľadom na ich menšie možnosti na prilákanie investorov), zvýšeniu byrokratického zaťaženia (pre štáty aj firmy) a právnej neistote (ohrozenie kontraktov uzavretých za súčasných podmienok). Tieto následky by najviac pocítili menšie členské štáty, ktoré majú menej prostriedkov na vyrovnanie sa s dodatočnými nákladmi.
3. Návrh smernice odoberá štátom suverenity v rozhodovaní o daňových sadzbách. Takýto krok by bol v priamom

rozpore s postojom OECD a znemožňoval by rozšírenie modernizácie daňového systému, akú už v súčasnosti vidíme napr. v Lotyšsku a Estónsku.

4. Návrh smernice je problematický aj z etického hľadiska. Smernica žiada, aby nadnárodné spoločnosti platili „spravodlivý podiel na daniach,“ tento pojem však v návrhu nie je definovaný. Taktiež nebolo vykonané žiadne posúdenie vplyvu smernice z pohľadu konkurencieschopnosti EÚ. Návrh sa opiera o posudzovanie vykonané OECD, ktoré však pracovalo s odlišnými podmienkami.

Návrh EK teda negatívne ovplyvní hospodárstvo EÚ (a predovšetkým menších členských štátov), pričom dosiahnutie proklamovaných benefitov je nepravdepodobné. Správnym prístupom v tomto prípade by bolo umožnenie celosvetovej daňovej súťaže s cieľom vytvoriť transparentnejší a účinnejší daňový systém zabezpečujúci rovnaké podmienky pre všetky spoločnosti.

Stanovisko ku smernici EÚ o minimálnej dani z príjmov právnických osôb

Úvod

Koncom roka 2021 Európska komisia (EK) zverejnila „[Návrh smernice Rady o zabezpečení globálnej minimálnej úrovne zdanenia nadnárodných skupín v Únii](#).“ Smernica by zaviedla 15-percentnú minimálnu efektívnu sadzbu dane z príjmov právnických osôb („corporate income tax“ – CIT) pre veľké obchodné skupiny. Európska komisia tvrdí, že návrh rieši daňové problémy spôsobené digitalizáciou a zabezpečí, aby spoločnosti platili „spravodlivý podiel na daniach“.

Návrh vychádza z „[Vyhlásenia OECD o dvojpilierovom riešení daňových výziev vyplývajúcich z digitalizácie hospodárstva](#)“, ktorého cieľom je obmedziť globálnu konkurenciu v oblasti daní z príjmov právnických osôb medzi krajinami a zachovať daňové príjmy v jurisdikciách s vysokým zdanením. [Podľa OECD](#) dochádza k nárastu daňovej neistoty spôsobenej krajinami, ktoré jednostranne riešia globalizačné a digitalizačné tlaky, preto je potrebný spoločný globálny prístup k zdaňovaniu kapitálu.

Kontext a európska reakcia

Globálna ekonomika sa čoraz viac digitalizuje - čoraz viac ľudí dnes pracuje na diaľku, niekedy dokonca v spoločnostiach so sídlom v iných krajinách. Čoraz viac nákupov tovaru a služieb sa uskutočňuje cez internet, čo znamená, že na podnikanie v danej krajine nie je potrebná fyzická prítomnosť. [Podľa Európskej únie](#) teda „v súčasnosti existuje zhoda v tom, že základné koncepty daňovej rezidencie a zdroja, na ktorých bol založený medzinárodný daňový systém v minulom storočí, sú zastarané“, čo naznačuje, že existuje rozdiel medzi tým, kde by mal byť zisk zdanený podľa zákonodarcov a kde je skutočne zdanený. [Podľa EK](#) to tiež „viedlo k novým možnostiam manipulácie s existujúcimi princípmi prostredníctvom schém daňového plánovania.“

Zvýšený význam nehmotného majetku pri tvorbe hodnoty znamená pre súčasný systém CIT ešte viac nevýhod. Patenty, autorské práva a softvér sa totiž ťažko oceňujú.

Ich pravidlá odpisovania majú sotva niečo spoločné s hmotným majetkom. Ten sa pri používaní vo výrobe opotrebováva a odpisuje. Napríklad softvér sa však neopotrebováva – stratí hodnotu až vtedy, keď ho používatelia začnú považovať za bezcenný. Okrem toho je nehmotný majetok mobilný a dá sa pohodlnejšie prerozdeliť ako hmotný majetok. **Z tohto dôvodu digitálne spoločnosti údajne platia nižšie dane, hoci takéto tvrdenie je sporné.** Podľa Európskej komisie obmedzenie konkurencie v oblasti CIT prostredníctvom smernice o minimálnej dani ukončí takéto vyhýbanie sa plateniu daní zo strany digitálnych spoločností a zabezpečí rovnaké podmienky.

Úsilie o obmedzenie daňovej konkurencie zo strany EÚ sa datuje od návrhu smernice EK z roku 1975, ktorá navrhovala minimálnu zákonnú sadzbu dane vo výške 45 %. V roku 1992 sa v „správe výboru nezávislých expertov pre zdaňovanie spoločností“ odporúčalo stanoviť minimálnu sadzbu dane z príjmov právnických osôb na 30 percent. Ani jeden z návrhov neprešiel, keďže daňové otázky v EÚ si vyžadujú jednotnosť a nie všetky vlády vnímali obmedzenie daňovej súťaže ako niečo, čo slúži ich záujmom.

Podľa oznámenia Európskej komisie „Zdaňovanie podnikov v 21. storočí“ tieto zmeny v tvorbe hodnôt a obavy z presunu ziskov v poslednom desaťročí viedli vlády k prijatiu množstva nových predpisov, ktorých cieľom je zachovať príjmy z dane z príjmov právnických osôb, čo viedlo k stále väčšej zložitosti pravidiel. **EK teraz navrhuje ešte zložitejšie pravidlá na ochranu súčasného systému CIT.**

Prvé pravidlo sa nazýva pravidlo zahrnutia príjmov („Income Inclusion Rule“ – IRR). Ukladá materskému subjektu dodatočnú daň týkajúcu sa príjmov zložených subjektov, ktoré sú zdanené menej ako 15 % sadzbou na základe jurisdikcie. Znamená to, že skupina bude musieť vykazovať efektívnu sadzbu dane zaplatenú v každej jurisdikcii, v ktorej pôsobí.

Druhé pravidlo sa nazýva pravidlo nedostatočne zdanených platieb („Undertaxed Payments rule“ – UTPR). Spúšťa sa vtedy, keď nie je možné použiť IRR, napríklad ak krajina konečného materského subjektu toto pravidlo neuplatňuje. UTPR rozdeľuje časť dodatočnej dane, ktorú má zaplatiť nedostatočne zdanený subjekt, do iných jurisdikcií, v ktorých skupina pôsobí. Rozdelenie dodatočnej dane sa uskutoční na základe účtovnej hodnoty (hodnoty vykazanej v účtovnej závierke) hmotného majetku a počtu zamestnancov.

Tieto pravidlá by ešte viac skomplikovali súčasný systém zdaňovania podnikov a neprinesú udržateľné riešenie, pretože **daň z príjmov právnických osôb (DPPO) je pri všetkej svojej zložitosti výpočtu a regulácie najmenej vhodným spôsobom získavania verejných príjmov.**

Vzhľadom na to by bola rozumnejším a spoľahlivejším prístupom zásadná reforma zdaňovania podnikov, ktorá by presunula základ dane z finančných ziskov na spotrebu a znečistenie, ktoré menej poškodzuje hospodársky rast.

Daň z príjmu právnických osôb (CIT) a jej účinky

V dokumente „Dane a hospodársky rast“ OECD dospela k záveru, že daň z príjmu právnických osôb je daňou, ktorá najviac poškodzuje hospodársky rast. V ďalšej štúdii OECD uverejnenej v roku 2020 sa uvádza, že päťpercentné zvýšenie efektívnej hraničnej sadzby dane je spojené s 0,6-percentným poklesom celkových investícií na úrovni firiem. Okrem toho DPPO narušá rozhodnutia o financovaní, pričom uprednostňuje dlhové financovanie pred vlastným kapitálom, keďže platby úrokov sú odpočítateľnými nákladmi, ktoré znižujú zaplatené dane. **Z empirického výskumu vyplýva, že jednoppercentné zvýšenie dane z príjmu právnických osôb zvyšuje mieru zadlženosti nefinančných firiem o 0,27 %:** firmy majú motiváciu požičať si, pretože to vedie k nižšej zaplatenej dani z príjmu právnických osôb. Vyššia miera zadlženosti robí spoločnosti zraniteľnejšími v prípade hospodárskych šokov: čím vyšší je dlh, tým vyššia je pravdepodobnosť, že spoločnosti nebudú plniť svoje záväzky voči veriteľom.

Koncept DPPO je založený na princípe „platobnej schopnosti“. Zisková právnická osoba môže údajne platiť dane rovnako ako každá fyzická osoba. Problém s týmto argumentom spočíva v tom, že korporácie sú právnické osoby, nie skutoční ľudia, a v konečnom dôsledku len ľudia môžu niesť bremeno daní. DPPO je teda netransparentný spôsob zdaňovania jednotlivcov – akcionárov, pracovníkov aj spotrebiteľov. Výskum naznačuje, že **polovica zvýšenia dane z príjmu právnických osôb sa prenáša na pracovníkov vo forme nižších miezd.** Nižší čistý zisk znižuje schopnosť podniku investovať. Menej investícií znamená nižšiu produktivitu pracovníkov.

Firmy sa snažia maximalizovať svoje investičné výnosy, a preto sú motivované presúvať svoje sídla do jurisdikcií s nižším zdanením. Napríklad empirické odhady v USA ukazujú, že „zvýšenie sadzby dane z príjmov právnických osôb v štáte sídla o 1 percentuálny bod zvyšuje pravdepodobnosť presunu sídla firiem v priemere o 16,8 %. Naopak, ekvivalentné zníženie sadzby dane v štáte sídla znižuje pravdepodobnosť premiestnenia firmy o 9,1 %.

Vlády, ktorých cieľom bolo udržať úroveň hospodárskych investícií, museli postupne znižovať sadzby dane z príjmov právnických osôb, aby obstáli v boji proti jurisdikciám s nízkymi daňami. Priemerná globálna sadzba dane z príjmov právnických osôb **klesla zo 40 % v roku 1980 na 24 % v roku 2021.** Európska únia mala v roku 2021 ešte nižšiu priemernú **sadzbu CIT - 20,7 %.** **Napriek zníženiu sadzieb DPPO sa daňové príjmy neznižili.** Vo všeobecnosti platí, že širšie základy dane z príjmov právnických osôb a odklon od osobitných investičných stimulov alebo dodatočných odpočtov kompenzovali nižšie sadzby.

Hospodárska súťaž viedla k zníženiu sadzieb dane z príjmu právnických osôb a k rozšíreniu daňového základu, ako aj k zlepšeniu investičného prostredia a následne k zvýšeniu blahobytu spoločnosti. Napriek tomu snahy o obmedzenie daňovej konkurencie pretrvávajú. Zdá sa, že daň z príjmu

právnických osôb je pre politikov atraktívnym cieľom, pretože umožňuje získať daňové príjmy od obmedzeného počtu daňovníkov, a preto je v porovnaní s inými daňami v očiach verejnosti populárnejšia.

Smernica EÚ o minimálnej dani a jej nezamýšľané dôsledky

Cieľom návrhu smernice Európskej komisie je „zabezpečiť, aby všetky korporácie platili spravodlivý podiel na dani zo zisku vytvoreného ich činnosťou v EÚ“. Takáto regulácia však môže spôsobiť viaceré vedľajšie účinky:

- **Menšie krajiny zaznamenajú stratu konkurencieschopnosti.** Menšie ekonomiky nemôžu prilákať investorov ponukou veľkého trhu alebo vysokými vládnymi dotáciami a ich schopnosť konkurovať uplatňovaním nízkej sadzby dane z príjmov právnických osôb a jednoduchých pravidiel priaznivých pre podnikanie sa zníži.
- Smernica by tiež mohla vytvoriť **právnú neistotu pre krajiny, ktoré majú preferenčné režimy DPPO pre určité typy investícií alebo investície v určitých lokalitách.** Niektoré krajiny nezavádzajú žiadnu daň z príjmov právnických osôb pre investičné projekty, ktoré spĺňajú vopred stanovené kritériá. Takéto záväzky majú podobu podpísanej zmluvy medzi investorom a národnou vládou a majú vymedzený časový rámec, ktorý ďaleko presahuje rok 2023. Otázkou zostáva, ako budú chránené oprávnené záujmy spoločností, ktoré uskutočnili investície a záväzky v určitých jurisdikciách z dôvodu nulovej sadzby dane, ak spadajú do pôsobnosti pravidiel minimálnej dane a v prípade existencie takejto požiadavky musia platiť doplatok dane.
- Dvojkolajný systém dane z príjmov bude vytvárať prirodzenú bariéru rozvoja firiem. V istom momente budú stáť firmy pred dilemou, či ďalší rast tržieb a rozširovanie pobočiek „stojí“ za komplikovanejší daňový systém a pravdepodobne aj vyššie celkové zdanenie.
- Navrhovaná smernica o minimálnej dani zahŕňa **nevyhnutné rozšírenie administratívnych pravidiel a postupov a zvýšenie byrokracie.** Okrem toho budú musieť spoločnosti na dosiahnutie súladu so smernicou vypočítavať svoje efektívne daňové sadzby zaplatené v každej jurisdikcii, v ktorej vykonávajú činnosť. To si bude vyžadovať paralelné účtovníctvo podľa navrhovaných pravidiel, pretože oprávnené náklady, príjmy a dane sa budú líšiť od vnútroštátnych pravidiel. Toto paralelné účtovníctvo si bude od spoločností vyžadovať ďalší čas a zdroje, čím sa zníži celková produktivita. Zložitosť pravidiel bude výzvou aj pre zákonodarcov a daňové správy. Bude náročné implementovať pravidlá - a monitorovať ich dodržiavanie - transparentným, presným a koherentným spôsobom. To sa týka špeciálne malých krajín s menšími zdrojmi a menšími daňovými správami. Napriek tomu, že malé krajiny majú menej firiem, ktorých sa nové ustanovenia budú týkať, a oveľa nižšie potenciálne príjmy, budú musieť vytvoriť rozsiahlu právnú a administratívnu infraštruktúru, aby spoločnosti mohli dodržiavať predpisy.

- Navrhovaná smernica by členským štátom **odobrala suverenitu pri určovaní daňových sadzieb** a rovnováhy medzi priamym a nepriamym zdaňovaním. V knihe, ktorú vydala OECD, sa uvádza, že neexistuje dôvod, aby dve krajiny mali rovnaký daňový systém - výška a štruktúra daní sú politickými rozhodnutiami národných vlád. Návrh smernice EÚ ukončí suverenitu krajín s cieľom ponúknuť všetkým spoločnostiam lepšie podmienky v oblasti dane z príjmov právnických osôb. Krajiny s moderným odloženým zdaňovaním CIT (ako Lotyšsko a Estónsko) aplikujú CIT len na rozdelenie zisku, čo znamená, že spoločnosti nemusia počítať zdaňovaný zisk. Navyše, ak sa rozhodnú sporiť a investovať, neplatia žiadnu daň z príjmu právnických osôb. Vzhľadom na navrhovanú smernicu budú musieť spoločnosti, na ktoré sa vzťahuje táto smernica, vypočítavať svoj zdaňovaný zisk a zaplatiť z neho splatnú daň, čím sa bude musieť zmeniť celé daňové účtovníctvo.

Ďalej, ak krajina prejde z klasického modelu na progresívne odložené zdaňovanie podnikov, bude čeliť rozsiahlejším obmedzeniam - minimálna efektívna sadzba dane by sa musela platiť každý rok, nie každé štyri roky. Tým by sa eliminovali výhody modelu odloženej dane zo zisku pre podniky v rozsahu pôsobnosti smernice a brzdiť by to investície v mladých rozvojových krajinách, ktoré musia dohŕňať technologický pokrok a rast produktivity.

Okrem toho sa zdá, že etické a právne základy smernice sú pochybné:

- Cieľom smernice je zabezpečiť, aby nadnárodné spoločnosti platili „spravodlivý podiel na daniach“. Problémom je, že **pojem „spravodlivý podiel na daniach“ nie je v článkoch smernice definovaný.** Z celkovej rétoriky možno vyvodiť, že ak podnik v snahe dosiahnuť vyššiu návratnosť investícií presunie časť svojich činností do jurisdikcie, ktorá ponúka nižšie sadzby dane z príjmov právnických osôb, vykonáva „nespravodlivú“ činnosť. Podobne, ak má krajina daňový systém, ktorý umožňuje nízku efektívnu sadzbu dane z úspor podnikov, je zodpovedná za znižovanie daňových základov iných krajín. V štúdiu, ktorú si nechal vypracovať Európsky parlament, sa uvádza, že „členské štáty majú široký priestor na to, aby formovali štruktúru svojich sadzieb dane z príjmov právnických osôb spôsobom, ktorý je zameraný výlučne na maximalizáciu ich vlastného blahobytu, aj keď je to na úkor iných členských štátov“, čo naznačuje, že spolupráca, a nie konkurencia, by maximalizovala celkový blahobyt členských štátov.
- **Taktiež nie je jasné, prečo sú jurisdikcie s nízkymi sadzbami DPPO zodpovedné za potenciálne nižšie daňové príjmy v jurisdikciách s vysokým zdanením.** Rovnaký argument možno použiť proti krajinám, ktoré ukladajú nespravodlivo vysoké sadzby na príjmy z podnikania: zhoršujú tým investičné prostredie a nútia podniky presúvať zisky do krajín, ktoré uplatňujú nižšiu efektívnu sadzbu najškodlivejšej dane. Takéto tvrdenie ilustruje, že zvalovanie viny za údajnú stratu blahobytu krajín s vysokým zdanením na jurisdikcie

s nízkym zdanením a podniky maximalizujúce zisk je sporné a ako politické zdôvodnenie neprijateľné.

- Obzvlášť znepokojujúce je, že **nebolo vykonané žiadne riadne posúdenie vplyvu smernice**. Ako [vysvetlenie sa uvádza](#), že OECD už vykonala hodnotenie vplyvu globálneho minimálneho daňového režimu. Je pozoruhodné, že medzi politikou stanovenou v hodnotení vplyvu OECD a návrhom EK sú značné rozdiely. **Po prvé, hodnotenie vplyvu OECD predpokladá 12,5-percentnú minimálnu daňovú sadzbu, zatiaľ čo smernica navrhuje 15 %**. Po druhé, špecifické daňové úľavy nazývané „vyňatie z podstaty“ sa v posúdení vplyvu OECD a v smernici EÚ líšia. Konkrétne, v posúdení vplyvu sa predpokladá osobitná úľava na výdavky na odpisy, zatiaľ čo návrh EÚ umožňuje vyňatie konkrétnej percentuálnej hodnoty hmotného majetku.

Okrem toho nebolo predložené žiadne posúdenie vplyvu pre scenár, v ktorom by členské štáty EÚ zaviedli minimálnu daň a ostatné krajiny nie. Takýto scenár by znevýhodnil európske podniky v hospodárskej súťaži, ale náklady nie sú nijako zhodnotené. Okrem toho rozsah pôsobnosti smernice EÚ presahuje rámec toho, čo bolo dohodnuté v OECD, keďže smernica zahŕňa aj čisto domáce skupiny. To môže mať tiež vplyv na celkovú hospodársku činnosť, ale nijako to nie je zhodnotené.

Záver

Cieľom smernice Európskej komisie o minimálnej dani je chrániť základ dane z finančných ziskov, ktorý sa stal neudržateľným v dôsledku digitalizácie a rastúceho významu nehmotného majetku pri tvorbe hodnoty.

Daň z príjmov právnických osôb je daňou, ktorá najviac poškodzuje hospodársky rast, znižuje investície a mzdy pracovníkov. Zvyšuje tiež celkovú úroveň zadlženosti firiem v ekonomike, čím sa stáva zraniteľnejšou voči finančným krízam. Okrem toho by navrhované nariadenia spôsobili vysoké byrokratické náklady tak podnikom, ako aj daňovým správam, pričom najväčšie bremeno by niesli malé krajiny, ktoré by zároveň pocítili najvýraznejšiu stratu konkurencieschopnosti. Okrem toho chýbajúce hodnotenie hospodárskeho a právneho vplyvu vytvára neistotu, pokiaľ ide o dôsledky takejto regulácie.

Najlepším spôsobom, ako zabezpečiť rovnaké podmienky pre všetky spoločnosti, by bolo umožniť celosvetovú daňovú súťaž s cieľom vytvoriť transparentnejší a účinnejší daňový systém, ktorý by presunul základ dane preč z finančných ziskov.

iness.sk, 24.3. 2022

Estónska daň by sa teraz hodila

Martin Vlachynský

Vlády budú v najbližších týždňoch a mesiacoch čeliť dileme. Na jednej strane dramaticky rastú ceny energií. Rok 2021 bol

len slabou rozcvičkou. No zároveň je tento rast cien príjemnou správou pre spoločnosti, ktoré buď majú nízke prevádzkové náklady (jadro, OZE), alebo si dlhodobými kontraktmi dopredu zabezpečili rozumnú cenu vstupov.

Inštinktívnym nutkaním politikov bude tieto zisky formou nejakej špeciálnej dane či schémy zhabať a zadotovať z nich ceny energií. Nakoniec, príklad takejto dobrovoľne-nasilu dohody sme videli pred pár dňami aj na Slovensku v prípade Slovenských elektrární. O pár dní neskôr samotná Európska komisia [takéto dane sama navrhla](#).

S takýmto prístupom sú spojené tri zásadné problémy. Po prvé, vzniknú rôzne regulované a dotované ceny pre rôzne vybrané skupiny, čím sa totálne zabije stále ešte mladý trh s dodávkami energií. Mnohí (vrátane nejedného ekonóma) pozerajú na trh s energiami cez 50-ročné okuliare. Energie rovná sa monopol rovná sa regulovaná cena cez monopolistu, žiadna súťaž. Lenže nežijeme v roku 1972, dnes sa stiera rozdiel medzi spotrebiteľom a výrobcom, pribúdajú smart grids, lokálna výroba a lokálna úschova energie. Produktová súťaž je pre rozvoj takého košatého trhu nevyhnutná.

Po druhé, daňovo-dotačné hókusy oslabia signály z trhu a motiváciu znižovať spotrebu a hľadať alternatívy. Prečo by sa mali dôchodcovia z veľkých prázdných domov sťahovať, keď budú mať zadotovanú elektrinu?

Predpokladám, že tieto prvé dva argumenty neprehlušia lamentovanie nad cenami energií, ktoré sa na politikov spustí. A oni sa podvolia. Skúsím aspoň tretí argument. Ak politici energetickým spoločnostiam okamžite vypijú všetku smotanu, ktorá sa im v hrnci zjaví, aká bude ich motivácia investovať? EÚ vymyslela Green Deal, ktorý znamená totálnu transformáciu energetiky. Putin sa rozhodol, že nám s tou transformáciou „pomôže“. V tomto momente je jasné, že už niet cesty späť. V nasledujúcich rokoch budú nutné gigantické investície do energetiky. Ak sa nebudú robiť na úrovni firiem, ale na úrovni politikov a ich plánovacích kancelárií, dopadne to tragicky. S tým máme bohatú historickú, aj čerstvú skúsenosť (pozdravujem Nemecko).

Ako môže politik donútiť energetické firmy maximálne reinvestovať zisky bez toho, aby im ich zdaniť? Odpoveďou je „estónska daň“. Model zdaňovania korporátnych ziskov zavedený pred 22 rokmi v Estónsku, odvtedy rozšírený aj do Lotyšska, či Gruzínska. Koketujú s ním aj v Litve a krátko diskusia prebehla pred pár rokmi dokonca ja u nás. Skromne dodám, že v INESS sme k nej dopomohli.

Pointa estónskej dane je jednoduchá. Zisk sa zdaňuje až v momente vyplatenia. Pokiaľ je reinvestovaný (alebo držaný na účte ako likvidita), žiadna daň sa neuplatňuje. Je to v podstate forma okamžitých 100 % odpisov na čokoľvek.

Prichádza čas veľkých zmien v ekonomike. Mnoho spoločností bude prekopávať svoje biznis modely, odpisovať stratené investície a začínať nové. Možno by sa mohol aj štát pridať tým, že „daňovou reformou“ nenazve len 350. úpravu sadzieb a kreatívne vymýšľanie nových, ale že spraví skutočne zásadné zmeny v daňovom systéme. Estónska daň by mohla byť jednou z nich.

Energie portál, 16.3. 2022

Legenda o pumpároch

Martin Vlachynský

Ľudia majú rôzne pohľady na dane, medzinárodný obchod, či verejné výdavky. No zhodnú sa na jednom: pumpári podvádzajú! Príbeh, ktorý zjednocuje masy, je priamočiary. Keď ropa

zdražuje, pumpári zdražujú rýchlo a nadproporčne. Keď ropa zlacňuje, pumpári zlacňujú oneskorene a podproporčne. V momente keď ceny ropy začnú padať, ľudia vybehnú k pumpám a orlím zrakom sledujú totemy: „Aha! Teraz to vidím!“ Tento príbeh naviac podporila nedávna situácia v ČR, kde ceny prudko poklesli zo svojho vrcholu, práve keď mala marže na českých pumpách začať sledovať nová štátna aplikácia. Väčšina ľudí pritom ani nepostrehla, že aplikáciu napadli hackeri a jej reálny štart sa [v skutočnosti presunul](#). Naviac, do aplikácie sa hlásia marže spätne za posledných 30 dní, takže zlacnenie v jednom dni už cenovú históriu pumpárom moc neovplyvní.

Ale spať k jadrú problému – podvádzajú pumpári? Už táto samotná otázka je nezmyselná. My aj Česi žijeme v trhovej ekonomike a marže pumpárov neupravuje žiaden zákon. Ak chcú, môžu si dať maržu 1000 %, je to čisto ich obchodná voľba. Na Slovensku je [zhruba 120](#) rôznych prevádzkovateľov čerpacích staníc. V maloobchodnom predaji je teda konkurencia až-až. Ceny paliva sa porovnávajú extrémne ľahko a okrem očí zákazníka to robí aj množstvo webov. Nakoniec, celé toto protipumpárske spoločenské ťaženie je možné len vďaka tomu, že aj laik si vie pozrieť cenu za barel ropy a cenu

na pumpe, no málokto sleduje cenu obilia a porovnáva ju s cenou chleba na pulte, nehovoriac o nejakých cenách medzi polovodičov, verzus ceny elektroniky, hoci tam sú marže predajcov oveľa divokejšie.

Kto sa nad takýmto príbehom o rastoch a poklesoch cien zamyslí matematicky, pochopí, že nemôže existovať. Znamenalo by to totiž, že: Ak cena ropy narastie o 10 %, pumpa zdraží o 12 %, ropa zase klesne na pôvodnú hodnotu ale pumpa zlacní len o 5 %. Čo by bol výsledok opakovania tejto iterácie? Nekonečný rast. Ak by príbeh fungoval, dnes by liter benzínu musel stáť tisíce eur.

Jediné, čo by mohlo pumpárom fungovať, je proporčne zvýšiť cenu, ale následne ju v tej výške podržať dlhšie. Príklad - ropa zdraží o 10 % a zase klesne, pumpár takisto zdraží o 10 %, ale vyššiu cenu podrží dlhšie a zníži až nejaké obdobie po tom, čo klesla cena ropy. Ako som spomínal na začiatku, je to úplne v poriadku, pumpár si môže nastaviť obchodnú stratégiu podľa ľubovôle, rovnako ako pekáč, predajca elektroniky, alebo šofér kamióna. Robia to však pumpári?

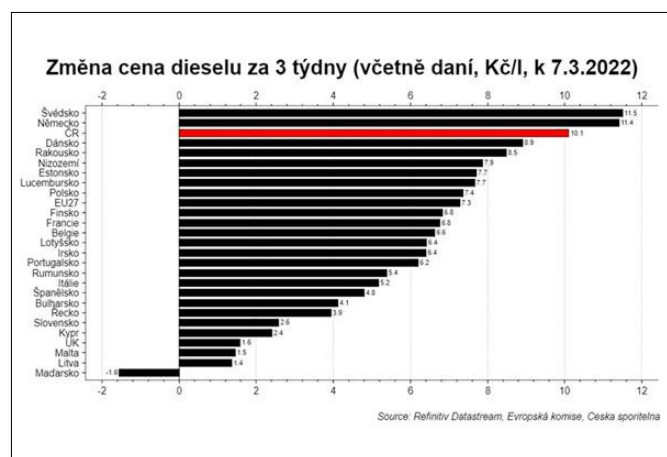
Teória hovorí, že nie, aspoň nie systematicky. Dočasné zvýšenie marží znamená zvýšenie tržieb, ale na úkor trhového podielu. To ale nie je univerzálne úspešná obchodná stratégia. Ak by ste takto riadili svoju firmu, tak po nejakom čase by vám trhový podiel klesol natoľko, že vyššie marže by priniesli pokles tržieb (odliv zákazníkov), aj zisku. Neplatilo by to len v prípade, že všetky pumpy by mali identické ceny. Ale to nemajú, stačí pozrieť na ulicu. Naviac, ak by chcel pumpár takto postupovať, nepotrebuje na to Putinovu inváziu. Mohol by to rovnako spraviť vo februári či v decembri, ako v marci.

Vieme takéto chovanie sledovať na dátach? Nevieme. Pumpy nie sú prietokový ohrievač Rotterdamskej burzy. Medzi cenou barelu ropy na termináli a cenou benzínu vo vašej nádrži je množstvo medzičlánkov. Nejde len o to, že je tam mnoho medzistupňov dopravy, skladovania, rafinácie a ďalšej dopravy a skladovania. Ide aj o to, že ropa aj palivá sa nekupujú ani zďaleka všetky za spotovú cenu, ale formou rôznych termínovaných kontraktov. Keď vám na pumpe tečie benzín do nádrže, tak neviete, či bol kontrakt kúpený včera, pred týždňom, alebo dvoma mesiacmi. Pokiaľ nepoznáte celú časovú a objemovú štruktúru všetkých kontraktov od Rotterdamu až po pumpu, opisovanie totemových cien do excelu vám bude nanič. Nehovoriac o tom, že musíte zarátať aj rôzne jednorazové disrupcie, ako je napríklad aktuálna, viac ako mesačná [technická odstávka](#) rafinérie v Kralupoch.

A pozor, aj tu robí mnoho ľudí môj obľúbený omyl, podobne ako pri iných obchodníkoch. Abstrahujú od komplexnosti a pozerajú len na jediný finančný ukazovateľ – obchodnú prírážku. Pumpa nemá len náklady na materiál a len tržby z predaja litrov benzínu. Má tržby aj z iných tovarov, vplývajú na ňu mzdové náklady, náklady na energiu, či na kapitál.

Mimochodom, nárast koncových cien palív bol na Slovensku na prelome marca [jeden z najnižších v Európe](#). Z 26 sledovaných krajín bol nárast ceny nižší len v piatich. Čo nás môže viesť k zaujímavej úvahe. Ak českí komentári nariekajú, že českí

pumpári „zneužili situáciu“ a výrazne si zvýšili marže, znamená to, že slovenskí pumpári sú extrémne solidárni so šoférmi a svoje marže si znížili? Buď prijmeme obe konštatovania, alebo ani jedno...

blog SME. 25.3. 2022

Mzdy učiteľ'ov: kríza ako príležitosť?

Róbert Chovanculiak

Mzdy učiteľ'ov sú témou každý rok. Tentoraz je to však iné. Okrem interných argumentov o stave školstva hrá dôležitú rolu aj externý vývoj. A to predovšetkým vývoj dvoch faktorov: rastúca inflácia a vysoký deficit verejných financií. Ten prvý znamená, že aj napriek miernemu zvyšovaniu miezd učiteľ'ov ich reálna hodnota tento rok pravdepodobne poklesne. To sa však netýka len učiteľ'ov.

Priemerná reálna mzda (po odpočítaní inflácie) má vzrásť tento rok o 0,6 percenta, čo znamená, že veľkej časti zamestnancov reálny príjem poklesne (inflácia na Slovensku totiž už dnes presahuje osem percent). Inflácia je škodlivá, znižuje hodnotu úspor aj príjmov všetkým. Verejná správa nemôže platy meniť ad hoc po správe štatistického úradu o aktuálnej úrovni inflácie. A to predovšetkým v čase ekonomických problémov. A tým sa dostávame k druhému faktoru. Tento rok sa odhaduje deficit vo výške piatich miliárd eur. To je približne trikrát rozpočet základného školstva. Inými slovami, štátna kasa je vybrakovaná.

Ministerstvo školstva však môže zobrať túto krízu ako príležitosť. Keď objektívne nie sú financie na drahé, plošné zvyšovanie

miezd, čo tak si spraviť domácu úlohu a prijať množstvo opatrení smerom k učiteľ'om, ktoré sú menej finančne náročné, ale dlhodobo sa odkladali? Nízko visiaceho ovocia, ktoré môže reálne pomôcť učiteľ'om v najhorších podmienkach, je tu viac než dosť.

Na Slovensku máme jednu tabuľku plátov pre učiteľ'ov učiacich v Bratislave aj v Sabinove. Nemusíte mať doktorát z ekonómie, aby ste vedeli, že náklady na život v týchto mestách sú diametrálne odlišné. Túto odlišnosť zohľadňuje trh práce súkromných zamestnávateľ'ov rozdielmi v mzdách. Tabuľky verejných zamestnancov vrátane učiteľ'ov toto ignorujú. Výsledkom je, že v Bratislavskom kraji zarábajú učitelia približne 87 percent z miestnej priemernej mzdy, pričom v Prešovskom kraji je to 138 percent.

Mzdy učiteľ'ov v Prešovskom kraji sú dokonca aj nominálne o niečo vyššie ako v Bratislave. Dôvodom je, že v Bratislavskom kraji je výrazne menej učiteľ'ov, ktorí sú v najvyššej platovej tarife. Tento fakt by mohol analytikov hodnoty za peniaze motivovať k preskúmaniu, či a o koľko sú školy na východe Slovenska s relatívne a absolútne lepšie platenými učiteľ'mi lepšie než tie na západe.

V každom prípade, tento stav spôsobuje nerovnováhu na učiteľ'skom trhu práce. Dopyt po práci učiteľ'ov v Bratislavskom kraji výrazne prevyšuje ponuku pracovných síl a opačná situácia je v Prešovskom kraji. Riešením nie je plošné zvyšovanie miezd učiteľ'ov. Riešením je zavedenie nejakej mzdovej diferenciácie medzi rôzne drahými regiónmi, napríklad vo forme príspevku na bývanie, ako majú policajti. Samotná SaS mala toto opatrenie vo svojom volebnom programe.

Ďalším problémom sú relatívne nízke mzdy začínajúcich učiteľ'ov, a to znova predovšetkým v drahších regiónoch. Začínajúci učiteľ' v Bratislave aj v Sabinove dostane približne 1 000 eur mesačne. Pričom nástupný plat predavača v Bratislave je 1 100 eur a v Sabinove 890 eur. Začínajúci učiteľ' tak v Bratislave dostane o sto eur menej ako jeho priateľ' za kasou, zatiaľ čo v Sabinove o 110 eur viac. Znova, začínajúcim učiteľ'om nijako výrazne nepomôže drahé plošné zvýšenie plátov. Pomôže im zvýšenie zamerané na začínajúcich učiteľ'ov s dôrazom na tých z drahých regiónov.

Zmeny by si zaslúžilo aj nastavenie odmeňovania podľa pridanej hodnoty učiteľ'ov. V dnešnom systéme sa odmeňuje hlavne splnenie formálnych náležitostí vo forme atestácie alebo počet rokov strávených za katedrou. Pričom tieto faktory vôbec nemusia korelovať s kvalitou a hodnotou učiteľ'a. Tento systém napríklad nijako nezohľadňuje predmety, ktoré učitelia učia. A tak rovnaký plat musí riaditeľ' ponúknuť dejepisárovi aj informatikovi. Dáta z trhu práce však ukazujú, že tých prvých je dostatok a druhých školy nemôžu zohnať.

Riešením je znížiť váhu, ktorú hrajú rigidné tabuľky pri odmeňovaní učiteľ'ov, a vniesť do systému viac možností pre riaditeľ'ov diferencovať mzdy podľa kvality a hodnoty učiteľ'ov pre školu. To samo osebe samozrejme nestačí. Spolu s tým treba otvoriť vzdelávací trh a dať čo najviac možností rodičom a žiakom, čo vytvorí tlak na kvalitu u poskytovateľ'ov. Napríklad vytvorením nového typu autonómnych škôl podľa vzoru zo zahraničia alebo úplne nového paralelného vzdelávacieho systému vo forme Eduvolúcie.

Učiteľov však netrápia len ich mzdy. V roku 2021 sa uskutočnil prieskum Teacher Wellbeing Index Slovakia, ktorý sleduje najčastejšie zdroje stresu učiteľov. Na treťom mieste najstresovejších faktorov sa umiestnilo „vedenie pedagogickej dokumentácie a administratíva“. Ministerstvo deklaruje, že robí kroky k zníženiu byrokracie, ktorej sú vystavení učitelia, ale očividne je stále kde sekať.

Toto všetko sú zmeny a opatrenia, ktoré sa dajú prijať alebo na nich začať pracovať bez toho, aby ministerstvo školstva potrebovalo nájsť v rozpočte stovky miliónov eur na drahé plošné zvyšovanie plátov učiteľov. A zároveň sú to opatrenia, ktoré pomôžu mnohým učiteľom, ktorí to objektívne najviac potrebujú, čo zvyšuje šancu na rast kvality vzdelávania. Lebo to je ultimátny cieľ školstva – kvalitné vzdelávanie našich detí. Nie práca a pláca učiteľov – to sú len prostriedky, ako to dosiahnuť. Na to sa pri diskusiách niekedy zabúda.

Denník N, 23.3. 2022

Viac sa dočítate v novej publikácii **S triezvou hlavou o mzdách učiteľov**, ktorú predstavujeme [na strane 17](#) tohto Market Finesse a tiež online ako [PDF na iness.sk](#).

Zmeny vo vzdelávaní sú možné len napriek systému

Róbert Chovanculiak

V slovenskom školstve sa práve vo veľkom prepisujú štátne vzdelávacie programy. To sú tie hrubé dokumenty, ktoré podrobne predpisujú, ako majú vyzeráť rôzne aspekty vzdelávania. Napríklad ciele vzdelávania, kľúčové kompetencie, povinné predmety, vzdelávacie oblasti a obsahové a výkonové štandardy.

Verím, že ľudia, ktorí na zmenách v Štátnom pedagogickom ústave pracujú, to myslia dobre a idú dušu vyplúť, aby všetko stihli včas a najlepšie, ako vedia. Obávam sa však, že napriek veľkej snahe to dopadne ako vždy.

Nie preto, že by sa odborníci málo snažili, alebo boli nekvalifikovaní, ale z princípu, že chcú navrhnúť jednu veľkosť, farbu a štýl obuvi pre skoro pol milióna detí s rôznymi nohami, záľubami a vkusom.

Problém odsunutý o dva roky

Najväčšou zmenou, ktorú prezentujú autori nového štátneho kurikula, je, že už nebude nadefinované, čo má žiak vedieť na konci každého ročníka, ale na konci každého trojročného cyklu. To má dať viac flexibility učiteľom, aby prispôbovali učivo žiakom a úrovni, na ktorej sa nachádzajú.

Tu sa však natíska otázka, či to aj reálne niečo zmení. Učitelia totiž nie sú mechom buchnutí. Budú vedieť, že aj keď im štát už nediktuje, čo má dieťa vedieť na konci prvého ročníka, ak majú stihnúť všetko do konca 3. ročníka, musia v prvom ročníku zvládnuť približne tretinu.

Áno, niektorým deťom so slabším rozbehom to môže pomôcť, ale ak pôjdu výrazne pomalšie, na konci cyklu majú takisto problém.

Problém by nemali len v prípade, že by učitelia získali skutočnú flexibilitu v podobe možnosti vypustiť niečo zo štátneho kurikula – napríklad v prípade detí, ktoré nezvládajú ani základy, lebo pochádzajú z chudobného prostredia.

Tu však odborníčka zo Štátneho pedagogického ústavu odpovedá rázne nie. Podľa jej slov aj v novom systéme „každý učiteľ musí dodržať štátom predpísané ciele a obsah vzdelávania“.

Zotrvávanie v 19. storočí

V niektorých oblastiach ide štátne kurikulum dokonca opačným smerom. Pridáva niektoré plošné povinnosti. Napríklad hodnotenie sa snaží „objektivizovať“ – čítať centralizovať.

Ku štátnemu kurikulu dostanú učitelia aj tzv. sprievodcu hodnotením a evaluáciou, kde „pre každý cieľ, v každom cykle vzdelávania bude rozpracované, ako výkon žiaka hodnotiť“. Takže hoci je prepisovanie štátneho kurikula súčasťou tzv. „reformného skoku do 21. storočia“, niektoré veci ostávajú v 19. storočí – jeden obsah vzdelávania, jeden cieľ, jedno hodnotenie, jedno ministerstvo. Pre skoro pol milióna detí.

Takýto prístup robí najväčšie problémy deťom, ktoré sú mimo priemeru. Napríklad tým, ktoré nezvládajú základy čítania, písania a počítania a napriek tomu musia tráviť hodiny týždenne „učeníím sa“ syntaktického rozboru vety a úpravami algebrických výrazov.

Podľa testovaní PISA je u nás takýchto detí takmer tretina. Čo by im pomohlo?

Učenie na správnej úrovni

Medzi experimentálne overenými nástrojmi vzdelávacích politík je ťažké nájsť taký, ktorý konzistentne prináša výrazne pozitívne efekty. Množstvo politík totiž prináša nejednoznačné zmiešané výsledky, alebo len veľmi malé pozitívne výsledky.

Výnimkou je politika pod názvom „učenie na správnej úrovni“ (Teaching at the Right Level).

V školách sa často deje, že malé deti začínú zaostávať už v prvých rokoch vzdelávania. Toto zaostávanie sa ďalej nabaluje ako snehová guľa, ale školská mašinéria musí ísť ďalej, lebo štátne kurikulum.

Politika „učenia na správnej úrovni“ prichádza s jednoduchým riešením v podobe osekania kurikula a prispôsobenia vzdelania úrovni detí. Často sa to deje tak, že deti z rôznych ročníkov rozdelia do skupín nie podľa veku, ale podľa ich vedomostí a zručností. Následne ich takto vzdelávajú v tom, čo potrebujú, aby sa v maximálnej možnej miere rozvinuli ich schopnosti a vedomosti.

Koncept tejto politiky najskôr prešiel raným experimentálnym testovaním v malom s veľmi dobrými výsledkami.

Najskôr ho otestovali v mestských podmienkach v Indii, potom prešiel aj vidieckymi oblasťami. Neskôr prešla politika do plošnej implementácie na miliónoch detí a desiatkach tisíc škôl. Znova s pozitívnymi výsledkami.

Dnes je táto efektívna politika úspešne aplikovaná a testovaná aj v iných krajinách.

Vzorce učiteľského myslenia

Samozrejme, pri škálovaní nešlo všetko ľahko a autori sa museli vyrovnávať s mnohými problémami. Medzi najväčšími bola nechota učiteľov znížiť z nárokov, osekať kurikulum a pristupovať k deťom podľa úrovne ich vzdelania, nie podľa toho, v akom sú ročníku. Nebolo to totiž v ich náplni práce.

V dotazníku sa učitelia vyjadrovali v zmysle, že „nové učebné materiály sú dobré, jednoduché a obsah je relevantný... ale oni musia naplniť štátne kurikulum“.

Tento problém riešili tvorcovia politiky v zásade dvoma spôsobmi. Buď vytvorili motivačno-informačnú kampaň pre učiteľov o tom, že štát ich nepríde pokutovať a môžu začať používať obsah vzdelávania prispôbený úrovni žiakov. Kde bol problém so štátnymi učiteľmi neriešiteľný, nahradili ich dobrovoľníkmi z miestnych dedín, ktorí prešli krátkym intenzívnym školením.

Oba spôsoby priniesli výrazne pozitívne efekty. Inými slovami, chudobné deti v chudobných oblastiach, ktoré zaostávali vo všetkom, sa naučili aspoň základné gramotnosti.

Poviete si, taká jednoduchá vec – prispôbiť učivo úrovni žiakov. Ale nová kurikulárna reforma s takým niečím nepočíta. A naklonení tomu nie sú ani samotní učitelia. Máme prieskum medzi učiteľmi v Česku, kde sa 80 percent stavia odmietavo k trvalému zjednodušeniu alebo vypusteniu vzdelávacieho obsahu.

Celé školstvo je charakteristické zotrvačnosťou, prerégulovanosťou a odmietavým postojom k výraznejším zmenám. Preto netreba očakávať veľké zmeny z ministerstva školstva, od rôznych odborníkov z ústavov alebo veľkej časti samotných učiteľov.

Ak zmeny prídu, bude to napriek systému, nie s jeho požehnaním. Preto treba vytvoriť paralelné možnosti

pre aktívnych a šikovných ľudí vo vzdelávaní. Či už formou nejakých autonómnych škôl podľa vzoru zo zahraničia, alebo vytvorením celého paralelného systému školstva v podobe Eduvolúcie.

Iná možnosť, ako posunúť školstvo do 21. storočia, je nepravdepodobná.

Komentár SME, 22.3. 2022

Prečo sa opäť oddlžujú nemocnice

Martin Vlachynský

Pri príležitosti oddlžovania nemocníc nás redakcia Pravdy oslovila so žiadosťou o komentár. Tu ho uvádzame v plnom znení.

Problém neustálych finančných problémov slovenských nemocníc vo verejnom vlastníctve je nesmrteľný. Je to problém, ktorý je ťažké zhrnúť do niekoľkých riadkov, ale skúsím to. Stretávajú sa tu 4 prepojené skupiny problémov:

1. Potreby ľudí sú nekonečné. V trhovom svete je táto nekonečnosť obmedzená našou kúpyschopnosťou. Svoj nákupný košík si vyskladáme podľa preferencií a príjmov. Aj v zdravotníctve sú potreby nekonečné - vždy môže byť krajšia izba, viac diagnóz, dodatoční sanitári, či novšie lieky. Strip však neurčujú pacienti (pretože nemajú rolu spotrebiteľa), ale nejaké administratívne obmedzenia - poznáme ich pod skratkou „nárok“. Určiť presný nárok je však náročné technicky, aj politicky. Preto celé finančné plánovanie sektoru funguje na princípe kopírovania historických dát. Vezmem minuloročný rozpočet a niečo ku nemu priradím navyše. Realita si však žije vlastným životom a neustále vznikajú nezrovnalosti medzi nákladmi a príjmami. Prvé sú väčšinou na rane nemocnice, pretože sa im najťažšie kontroluje dopyt po službách. Nie sú k tomu ani motivované, pretože vedia, že so železnou pravidelnosťou príde oddlženie.

2. Financovanie je odtrhnuté od poistenca, je to skôr daň, ako poistenie. Pri štátnych poistencoch (ktorých je viac ako polovica) je situácia ešte horšia. Štát platí jednu sumu, ktorú si určuje každý rok podľa svojho rozpočtového rozhodnutia. Predstavte si, že by povinné zmluvné poistenie automobilov síce prevádzkovali poisťovne, ale poistné by určoval štát.

Jeden rok by ste PZP za tú istú Octaviu zaplatili 50 eur, druhý rok 70 eur a tretí zase 30 eur, pričom by bolo úplne jedno, akí ste šofér a aké máte auto. V takomto systéme je dlhodobé plánovanie rizika a vytváranie rezerv takmer nemožné.

3. S výnimkou súkromných nemocníc, ostatné nemocnice prakticky nepracujú s kapitálom, jediné čo riadia, je prevádzka. Ja to nazývam, že sú ekonomicky nesvojprávne - akúkoľvek investíciu musí za nich spraviť štát. Dlhodobo finančne riadiť podnik bez schopnosti ovplyvňovať kapitálové toky je nemožné.

4. Neexistuje „odmena za výsledok“. V ideálnom systéme by poisťovne nakupovali služby pre poistencov tak, aby čo najlepšie naplnili ich potreby. Miesto toho je poistenec úplne mimo kola a poisťovne s nemocnicami riešia to, o koľko im zdražela elektrina, či stúpili mzdy. To je dané tým, že poisťovne sú povinné nie plniť zoznam potrieb, ale zoznam „budov“ (nemocníc).

Takže čo s tým? Z dlhodobého hľadiska prejsť na systém nominálneho poistného, zdefinovať nárok, upraviť definície minimálnych sietí, odštátniť nemocnice a poskytnúť im štartovací kapitál s následným zákazom oddľžovania. To si ale vyžaduje čas. Z krátkodobého hľadiska neostáva iné, len zvýšiť množstvo zdrojov v systéme cez zvýšenie platby za poistencov štátu, pretože v súčasnom nastavení je jasné, že dodatočné peniaze tam pre udržanie aspoň súčasnej úrovne starostlivosti nutné sú.

„Kolaps zdravotníctva“ je skôr rečnický obrat. Zdravotníctvo sa nevyparí (zdravotníctvo „nejak“ funguje aj v obliehanom Mariupole), ale príde k poklesu úrovne a dostupnosti (napr. v podobe čakacích dôb).

Pravda, 22.3. 2022 (skrátene)

Čo pacienti chcú

Matej Bárta

Vo väčšine odvetví je koncový spotrebiteľ služby veľmi významným aktérom v procese inovácií, a mnohí poskytovatelia služieb si od svojich zákazníkov systematicky pýtajú spätnú väzbu.

Zdravotníctvo v tomto ohľade zvykne mierne zaostávať. Nejaké zmeny sa síce dejú, nejaké inovácie prichádzajú, ale rola pacientov - a teda spotrebiteľov zdravotníckych služieb -

je veľmi často limitovaná. Pritom sú to oni, kto poskytovanie služieb zažíva na vlastnej koži, a teda majú na vec jedinečný pohľad.

Spoločnosť Accenture začiatkom roku 2022 vo svojej publikácii zverejnila výsledky prieskumu, v ktorom sa zamerali práve na to, čo od zdravotníctva chcú pacienti. Z výsledkov prieskumu vzišli štyri hlavné tematické oblasti - dôležitosť emocionálnej podpory, pohodlie a dostupnosť založené na technológiách, ochrana dát a spravodlivý prístup k zdravotnej starostlivosti. Prieskum sa uskutočnil v 14 krajinách po celom svete a zapojilo sa doň takmer 12 000 respondentov.

V prvej časti sa publikácia venuje dôležitosti emocionálnej podpory. Ide o faktor, ktorý bol podstatný pre všetky vekové skupiny v prieskume, avšak dôležitosť takejto starostlivosti je naprieč generáciami vnímaná rôzne. Úroveň dôležitosti sa zvyšovala s postupom od mladších generácií smerom k starším, ktorým na emocionálnej podpore záležalo najviac. V prípade mladších respondentov sa pri udržiavaní vzťahov s ich poskytovateľom zdravotnej starostlivosti zas ukázalo ako dôležité používanie digitálnych technológií (napr. za účelom rýchleho poskytovania potrebných informácií).

Udržiavanie dobrých vzťahov medzi pacientom a poskytovateľom zdravotnej starostlivosti (v rôznych formách) teda výrazne prispieva k pozitívnym skúsenostiam. Naopak, najčastejším dôvodom negatívnych skúseností so zdravotnou starostlivosťou boli neefektívne návštevy (23 percent respondentov), nasledované zdravotnými radami, ktoré neboli nápomocné (17 percent). Prvú trojicu dôvodov uzatváralo prekvapenie pacientov cenami zdravotníckych služieb a neslušné správanie personálu (oba tieto dôvody indikovalo 15 percent respondentov). Ide teda o dôvody spojené s neefektívnosťou, nedostatkom transparentnosti a neuspokojivým prístupom zdravotníckeho personálu.

V druhej časti sa publikácia venuje ovplyvneniu pohodlia a dostupnosti zdravotnej starostlivosti technológiami. Pandémia koronavírusu poskytla príležitosť (a odokryla nutnosť) k väčšej digitalizácii zdravotníctva, čo je reflektované aj vo výsledkoch prieskumu. Najrozšírenejším využitím technológií boli virtuálne konzultácie s poskytovateľom zdravotnej starostlivosti (23 % respondentov), nasledované využívaním elektronických zdravotných záznamov (22 %). Tretou najčastejšou odpoveďou bolo využívanie aplikácií na mobil alebo tablet. Zaujímavosťou je, že až 8 % respondentov spomenulo aj monitorovanie zdravotného stavu „na diaľku.“ Tejto téme sme sa venovali bližšie v jednom z našich predchádzajúcich článkov.

Diverzifikácia kanálov komunikácie a poskytovania informácií poskytovateľom zdravotnej starostlivosti pomáha lepšie sa prispôsobiť preferenciám ľudí a v konečnom dôsledku môže byť veľmi efektívnym spôsobom ako meniť poskytovanie zdravotnej starostlivosti k spokojnosti pacientov. Digitálne technológie totiž skracujú vzdialenosti a šetria čas, čím vyrovnávajú rozdiely v populáciách v dostupnosti k zdravotnej starostlivosti.

Pre všeobecné fungovanie takéhoto systému je však dôležité, aby mu spotrebiteľia - pacienti - verili. Pre dôveru je zas

dôležitá bezpečnosť. V nadväznosti na potenciál digitálnych technológií publikácia v tretej časti zdôrazňuje dôležitosť ochrany dát. Okrem bezpečného a primeraného používania dát je pre pacientov dôležité aj to, aby dáta boli používané len s ich súhlasom. Špecifický prístup si v tomto ohľade vyžadujú farmaceutické a technologické spoločnosti. V prípade takýchto spoločností je okrem už uvedených princípov špeciálne dôležitá transparentnosť a zvýšený dôraz na súhlas pacientov s používaním ich dát. 36 % respondentov v prieskume uviedlo, že vyššia transparentnosť v oblasti výskumu a vývoju liekov by viedlo k ich zvýšenej dôvere k farmaceutickému priemyslu. 35 % uviedlo ako potenciálny zdroj vyššej dôvery aj väčšiu transparentnosť v tvorbe cien a v neposlednom rade u 26 % respondentov by k vyššej dôvere viedla jasnejšia komunikácia o používaní ich osobných zdravotných informácií.

Tak ako všade, tak aj v oblasti zdravotníctva platí mechanizmus „niečo za niečo.“ Len 19 % pacientov uviedlo, že by so zdieľaním svojich osobných údajov nesúhlasili za žiadnych okolností. Naopak, väčšina pacientov je ochotných svoje dáta zdieľať (po udelení súhlasu) za cieľom zlepšenia ich zdravia a účinnosti liekov (45 % respondentov), zhromažďovania dôkazov o účinnosti liekov alebo liečby (38 %) a vývoju nových liekov liečby (36 %).

Posledným záverom vyplývajúcim z prieskumu je potreba zamerať sa na spravodlivý a rovný prístup k zdravotnej starostlivosti. Až 29 % respondentov totiž uviedlo, že ich prístup k zdravotnej starostlivosti sa od začiatku pandémie koronavírusu zhoršil. Zhoršený prístup k zdravotnej starostlivosti často máva vážne následky, keďže ľudia

môžu pristúpiť ku krokom akými je napríklad nahrádzanie riadnej liečby voľnopredajnými liekmi, zníženie frekvencie preventívnych kontrol, prípadne odkladanie liečby dlhšie, než by bolo vhodné. Investovať do lepšej prístupnosti k zdravotnej starostlivosti sa teda oplatí ako z ľudskej, tak aj z finančnej stránky, keďže takéto investície pomáhajú predísť vyšším nákladom v budúcnosti.

Na základe dát zozbieraných v prieskume spoločnosť Accenture na konci publikácie uvádza štyri odporúčania, ktorých implementácia by viedla k lepšej zdravotnej starostlivosti tak, ako si to predstavujú pacienti:

1. Kombinácia dobre koordinovanej zdravotnej starostlivosti a empatie zo strany jej poskytovateľa (jasné oboznámenie so zdravotným stavom a liečbou, načúvanie pacientom, pochopenie potrieb a poskytnutie emocionálnej podpory)
2. Logistika (komunikácia medzi poskytovateľmi zdravotnej starostlivosti a ich personálom, efektívne návštevy a milý a ochotný personál) založená na technológiách, prijatie ktorých je podporené zvýšenou dôverou pacientov
3. Investície do digitálnych riešení podložené číslami, podporované komunitou lekárov a priebežne posudzované za cieľom preukázania ich vplyvu
4. Uznatie faktu, že pozitívne skúsenosti zohrávajú dôležitú úlohu pri udržateľnosti podnikania v zdravotníctve

iness.sk, 4.3. 2022

Prehľad najdôležitejších tém pre vás tiež každý týždeň pripravujeme v newsletteri **Týždeň s INESS**

TÝŽDEŇ S INESS

Nadalej pokračujeme aj so zasielaním týždenného newslettera Týždeň s INESS. Ak chcete aj vy dostávať tento stručný týždenný prehľad našich reakcií na aktuálne témy, [kliknite sem](#). Následne si podľa jednoduchých inštrukcií aktualizujte svoje preferencie v odbere našich emailov. Alebo nám len napíšte na paulina.ivanisova@iness.sk a my vás do zoznamu zaradíme sami. Samozrejmosťou je aj jednoduché odhlásenie v prípade, že vás náš newsletter nechytí za srdce.

Chcem podporiť INESS

Aj vy môžete prispieť k slobodnejšej a vzdelanejšej spoločnosti na Slovensku. Podporte naše aktivity, a my budeme môcť pracovať o to intenzívnejšie.

Ďakujeme, každú vašu podporu si veľmi vážime.

Nové publikácie

S triezvou hlavou o mzdách učiteľov

Mzdy učiteľov sú témou každý rok. Tentokrát je to však iné. Okrem interných argumentov o stave školstva hrá dôležitú rolu aj externý vývoj – inflácia a deficit verejných financií. Ako sa v tomto stave postaviť k zvyšovaniu miezd učiteľov popisujeme v novej publikácii INESS: **S triezvou hlavou o mzdách učiteľov**

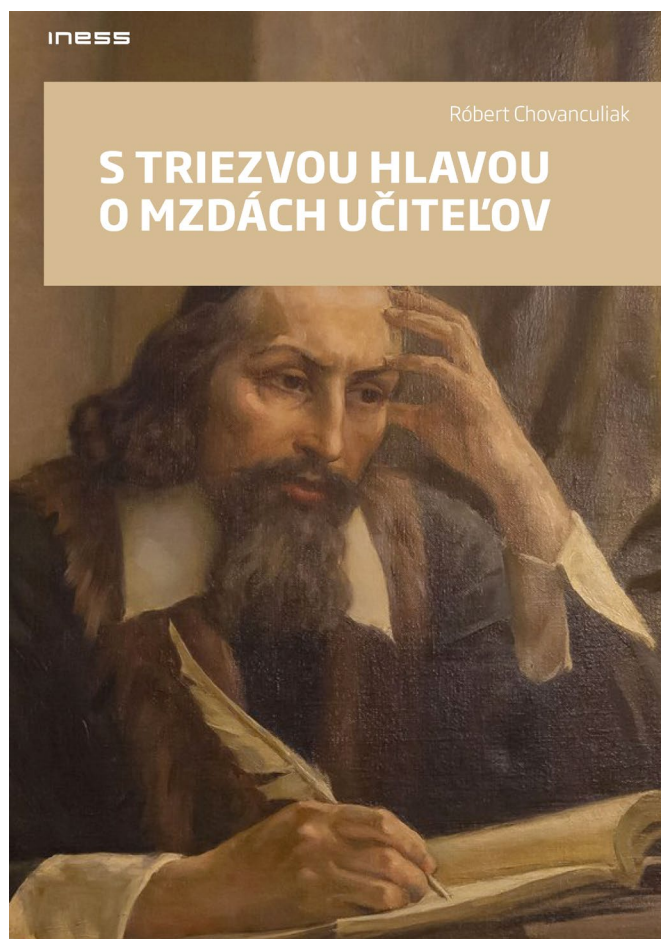
Téma miezd učiteľov a s tým spojená kvalita vzdelávania je dôležitá aj pre zamestnávateľov. Ján Solík zo Združenia podnikateľov Slovenska upozorňuje, že doterajší prístup, v ktorom si rovnosť zamieňame s férovým odmeňovaním, nepomáha riešiť problém s nedostatkom učiteľov, ani nie je príkladom efektívneho narábania s peniazmi daňových poplatníkov a prijímania rozhodnutí založených na dátach a faktoch.

Ministerstvo školstva môže zobrať tento nepriaznivý vývoj externých faktorov ako príležitosť na vyriešenie mnohých dlhodobých interných problémov. Inými slovami, keď z objektívnych dôvodov nie sú financie na drahé, plošné zvyšovanie miezd, je najvyšší čas si spraviť domácu úlohu a prijať viacero opatrení smerom k učiteľom, ktoré sú menej finančne náročné, ale dlhodobo sa odkladali. Nízko-visiaceho ovocia, ktoré môže reálne pomôcť učiteľom v najhorších podmienkach, je v školstve stále viac než dosť.

Dnešné nastavenie miezd učiteľov je príliš administratívne a zamerané na plošné tabuľky. To znamená, že odmeňovanie učiteľov žiadnym spôsobom nereflektuje rôzne podmienky dopytu a ponuky po ich práci v rôznych regiónoch Slovenska a pri rôznych vyučovacích predmetoch. Už vôbec nehovoriac o kvalite učiteľov.

Výsledkom je viacero nerovnováh, ktoré v školstve vznikajú. Napríklad priemerná mzda učiteľa v Bratislavskom kraji je 1 484,6 eur, pričom v Prešovskom kraji je to 1 510,5 eur. Teda bratislavskí učitelia zarábajú o 1,7 % menej ako prešovskí. Pričom priemerná mzda v hospodárstve je v Bratislavskom kraji o 54,3 % vyššia než v Prešovskom kraji. Následkom tohto je nedostatok učiteľov v Bratislave. Riešením je zavedenie regionálneho príplatku pre učiteľov, ktorý bude zohľadňovať tieto rozdielne mzdové úrovne. Školstvo sa môže inšpirovať napr. policajným zborom, ktorý ponúka príspevok na bývanie pre policajtov v Bratislave.

Ďalším problémom sú mzdy začínajúcich učiteľov, ktoré sú relatívne nízke a znova nie sú žiadnym spôsobom diferencované podľa regiónov. Začínajúci učitelia nastupujú so mzdou 970 eur, bez ohľadu na to či učia v Bratislave alebo v Sabinove. Pričom nástupný plat predavača v Bratislave je 1 100 eur a v Sabinove 890 eur. Začínajúci učiteľ tak v Bratislave dostane o 100 eur menej ako jeho priateľ za kasou, zatiaľ čo v Sabinove o 110 eur viac. Nízke mzdy začínajúcich učiteľov potvrdzujú aj empirické práce, ktoré upozorňujú, že najaktívnejší v hľadaní si nového zamestnania sú mladí učitelia do 35 rokov.

Zmeny by si zaslúžilo aj nastavenie odmeňovania podľa pridanej hodnoty práce učiteľov. Súčasné nastavenie tabuliek odmeňuje len splnenie formálnych náležitostí vo forme atestácie alebo počet rokov strávených za katedrou. Tento systém tiež nijako nezohľadňuje predmety, ktoré učitelia učia. A tak rovnaký plat musí riaditeľ ponúknuť dejepisárovi aj informatikovi. Dáta z trhu práce ale ukazujú, že tých prvých je dostatok a druhých školy nemôžu zohnať.

Riešením je zníženie váhy, ktorú hrajú rigidné tabuľky pri odmeňovaní učiteľov a vniesť do systému viac možností pre riaditeľov diferencovať mzdy podľa kvality a hodnoty učiteľov pre školu. To samé o sebe samozrejme nestačí. Spolu s tým treba otvoriť vzdelávací trh a dať čo najviac možností rodičom a žiakom vybrať si školu, čo vytvorí tlak na kvalitu u poskytovateľov.

Toto všetko sú zmeny a opatrenia, ktoré sa dajú prijať alebo na nich začať pracovať bez toho, aby ministerstvo školstva potrebovalo nájsť v rozpočte stovky miliónov eur na drahé plošné zvyšovanie platov učiteľov. A zároveň sú to opatrenia, ktoré pomôžu mnohým učiteľom, ktorí to objektívne najviac potrebujú, čo zvyšuje šancu na rast kvality vzdelávania.

Celú štúdiu **S triezvou hlavou o mzdách učiteľov** si môžete [prečítať ako PDF na tomto linku](#).

Nová daň, ktorú už dávno máme

Európska komisia minulý rok v júli predložila návrh smernice, ktorej cieľom je reformovať zdaňovanie energetických výrobkov a elektriny. Tento návrh je súčasťou snahy Európskej únie (EÚ) o zníženie emisií a znečistenia ovzdušia.

EÚ vo svojom oficiálnom stanovisku [argumentuje](#), že súčasné nastavenie zdaňovania zvyhodňuje používanie fosílnych palív, a že súčasný stav zdaňovania „nezohľadňuje ich vplyv na životné prostredie“. Zvýšenie daňového zaťaženia má doceliť, aby negatívne vplyvy na životné prostredie boli finančne kompenzované a aby sa fosílna palivá stali menej atraktívnym zdrojom energie.

Je to skutočne tak, že fosílna palivá sú zvyhodňované?

Fosílna palivá sú už dnes zaťažené spotrebnou daňou z minerálnych olejov. Historicky bola táto daň vnímaná tak, že si ňou motoristi platia za dopravnú infraštruktúru, ktorú využívajú. Neskôr sa pridalo zdôvodnenie, že touto daňou platia za negatívne externality, ktoré prevádzkou áut spôsobujú.

V tejto štúdii sa pozeráme na skutočné vlastné výdavky štátneho rozpočtu a NDS na budovanie a údržbu dopravnej infraštruktúry. **Ak zohľadníme všetky platby motoristov** (mýto, diaľničné, známky a pod.), tak len tretina spotrebnej dane sa používa na financovanie ciest.

Takmer dve tretiny spotrebnej dane môžeme považovať za daň, ktorá spĺňa všetky znaky environmentálnej dane.

Ak by sme túto časť spotrebnej dane prepočítali na emisie CO₂, ktoré spaľovanie benzínu a nafty spôsobuje, zistíme, že na naftu je uvalená sadzba 78 eur za tonu CO₂ a na benzín sadzba dokonca 153 eur. To je výrazne viac ako súčasná cena CO₂ na trhu povoleniek vo výške 70 - 78 €.

INESS NA TÉMU

2
2022

NOVÁ DAŇ, KTORÚ UŽ DÁVNO MÁME

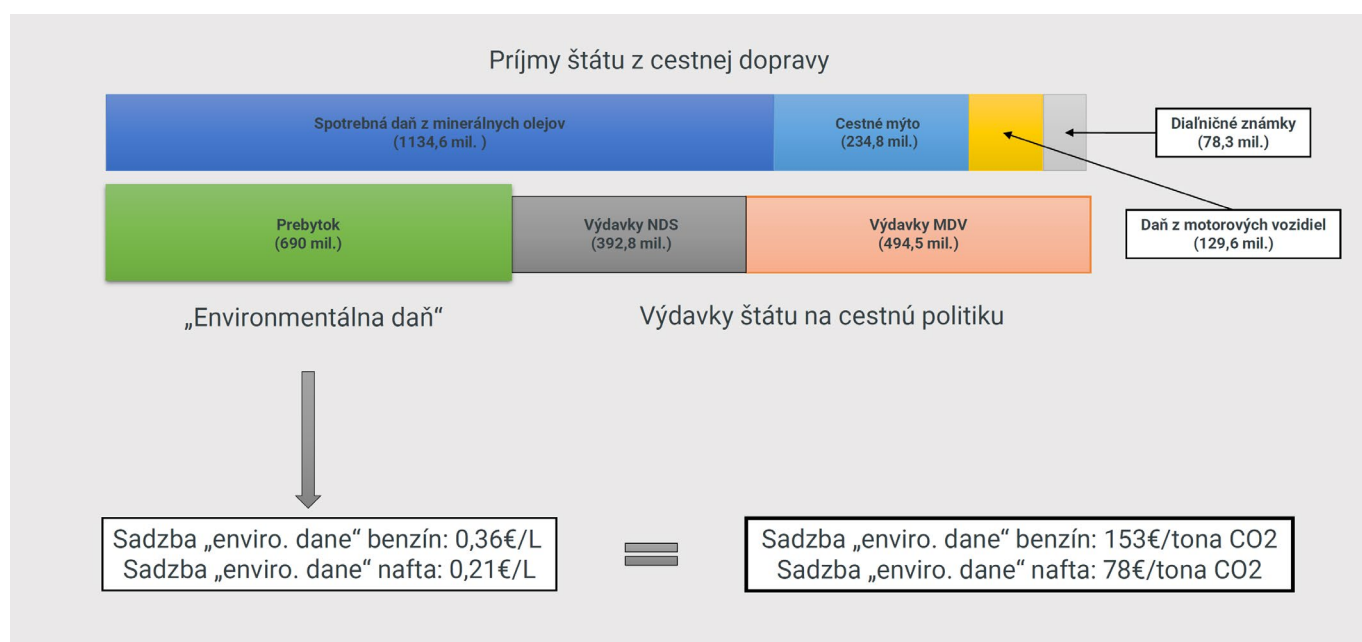

Nie je teda pravdou, že motorové palivá sú zvyhodňované. Vysoká spotrebná daň už dnes významne znižuje spotrebu palív, v celkovom súčte s DPH je totiž už dnes nafta zaťažená daňovou sadzbou 42 % a benzín sadzbou 50 % z celkovej ceny.

V EÚ momentálne prebieha diskusia, či má byť súčasný systém emisných povoleniek rozšírený aj na palivá pre motorové vozidlá. Obchodovanie s emisnými povolenkami má za cieľ vygenerovať cenu spoločenských nákladov, ktoré spaľovanie motorových palív spôsobuje.

V prípade, že by k zavedeniu emisných povoleniek (forma emisnej dane) na palivá došlo, tak by z ekonomického hľadiska mala byť spotrebná daň z motorových palív adekvátne znížená. Nie je dôvod, aby boli tie isté emisie CO₂ z palív zaťažené dvakrát, aj spotrebnou daňou aj emisnými povolenkami.

Celú štúdiu **Nová daň, ktorú už dávno máme** si môžete [prečítať ako PDF na tomto linku](#).

Podujatia

Bryan Caplan: Prečo chceme viac tituly než vedomosti?

22. marca do Bratislavy zavítal na pozvanie INESS jeden z najznámejších svetových ekonómov súčasnosti a autor viacerých bestsellerov, americký **profesor Bryan Caplan** z George Mason University.

Pre svoju prednášku si Caplan vybral tému, ktorá je na Slovensku horúca posledných niekoľko mesiacov – vysoké školstvo. Obsah prednášky vychádzal z jeho knihy s názvom: „Proces proti vzdelávaniu: Prečo je školstvo stratou času a peňazí“ a nemenej provokatívny bol aj samotný názov prednášky: **„Prečo chceme viac tituly než vedomosti.“**

Caplan otvoril prednášku dvoma pozorovaniami. Na jednej strane je zrejmé, že vzdelávanie prináša na trhu práce veľké benefity vo forme vyšších miezd pre zamestnancov. Hovoril o zahraničných štúdiách, ale aj zo slovenských dát vidíme, že človek s vysokoškolským diplomom zarába približne o 50 % viac, než človek s ukončeným stredoškolským vzdelaním.

Druhým pozorovaním bola skutočnosť, že väčšina vzdelávania v školstve neobsahuje množstvo užitočných vedomostí a zručností pre trh práce. Veľa ľudí študuje nepraktické odbory ako história, filozofia, alebo rôzne humanitné odbory, resp. aj keď študujú praktické odbory, tak aj v rámci nich je značná časť vzdelávania odtrhnutá od praxe. Čo je ešte horšie, väčšina ľudí rýchlo zabudne väčšinu toho, čo sa naučila. Takže ak sa aj na škole naučili niečo užitočné, v momente keď nastupujú do práce, to už často zabudli. Napriek tomu zamestnávateľia sú očividne ochotní platiť mzdovú prémie za toto štúdium. Tieto dve pozorovania v očiach Caplana predstavujú **„Veľkú záhadu“ (The Big Puzzle)**.

Vysvetlením, ktoré dokáže tieto dve pozorovania vysvetliť, je podľa Caplana tzv. **signalizačná teória**. Tá hovorí o tom, že aj keď nejaká časť vzdelávania môže zvyšovať produktivitu človeka, jeho veľká časť je o preskakovaní prekážok. A ten kto ich zvládne preskočiť úspešne, signalizuje, že má určitú úroveň inteligencie, pracovnej morálky a konformity. Takto vzdelávanie zvyšuje mzdy absolventov na trhu práce, a to aj napriek tomu, že ide o nepraktické vzdelávanie.

Táto signalizačná teória dokáže podľa Caplana vysvetliť aj ďalšie podivnosti, ktoré sú spojené s vysokoškolským vzdelávaním. Ako napríklad to, že študenti sa tešia, keď učiteľ zruší vyučovaciu hodinu a oni nedostanú službu, za ktorú si platia. Alebo keď si vyberajú predmety, ktoré sú jednoduché na zvládnutie a nie tie, ktoré im budú užitočné na trhu práce. Rovnako, keď sa študenti boja, že neprejdú skúškou, ale už ich nezaujíma, či náhodou nezabudnú, čo sa naučili. A na záver, že ak by si mali ľudia vybrať medzi možnosťou absolvovať vzdelávanie na prestížnej vysokej škole bez záverečného titulu alebo získať záverečný titul z tejto prestížnej školy ale žiadne vzdelanie, tak by si mnoho ľudí vybralo druhú možnosť.

Caplan neostal len pri pozorovaniach, ale v závere prednášky prišli na reč aj odporúčania pre verejnú politiku. Ak je jeho téza o dôležitosti signalizovania vo vzdelávaní pravdivá, tak z toho pre spoločnosť vyplývajú viaceré skutočnosti. Signalizovanie je totižto z pohľadu jednotlivca efektívne, ale z pohľadu spoločnosti plytváním. Viac vzdelávania totižto neprináša viac šikovnejších a múdrejších ľudí, ale len dvíha latku toho, čo musia títo ľudia preskočiť. Inými slovami prebieha **inflácia diplomov**. Podľa Caplana by mali politici na túto infláciu reagovať výrazným znížením výdavkov na vzdelávanie. A ak chcú nejaké vzdelávanie podporovať, tak by to malo byť odborné vzdelávanie predovšetkým na stredných školách.

Celá prednáška Bryana Caplana, ktorú si prišlo do hotelu Crowne Plaza vypočuť viac ako 100 poslucháčov, trvala hodinu, ale ešte ďalšiu hodinu a pol odpovedal na otázky z publika a následne pri občerstvení diskutoval o svojom pohľade na vzdelávanie.

Prednášku by INESS nemohol zorganizovať bez láskavej podpory partnerov, ktorými boli [Republiková únia zamestnávateľov](#), [Asociácia strojárského a elektrotechnického priemyslu](#) a vydavateľstvo učebníc a vzdelávacej literatúry [Raabe](#).

Videozáznam prednášky prof. Caplana nájdete tu:

Anglický originál:

- Prednáška: <https://youtu.be/9aCl2rEdnvU>
- Diskusia: https://youtu.be/Ko0WyzB_SHs

Slovenské tlmočenie:

- Prednáška: <https://youtu.be/eRy3xFY0VB4>
- Diskusia: <https://youtu.be/ravNoCloASO>

Webinár: Ekonomické dopady vojny na Ukrajinu

Americká organizácia [Friends of Slovakia](#) organizovala online [webinár](#) na tému Dopadov ruskej invázie na Ukrajinu na Slovensko.

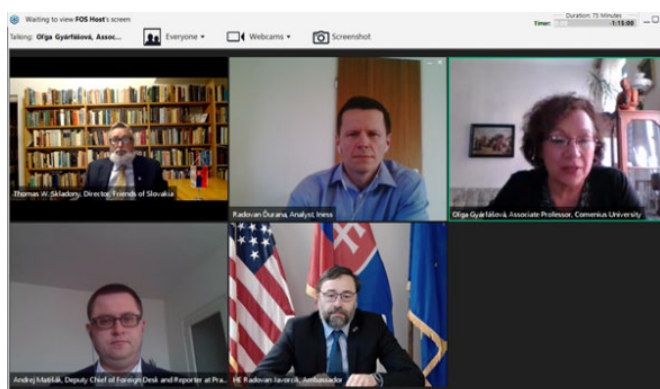
Webinár sledovalo 170 účastníkov, prevažne z USA. Ekonomické dopady komentoval **Radovan Ďurana** z INESS, medzi panelistami boli tiež:

- Radovan Javorčík, Veľvyslanec Slovenskej republiky v USA
- Thomas W. Skladony, riaditeľ Friends of Slovakia
- Oľga Gyárfášová, IVO, Univerzita Komenského Bratislava
- Andrej Matišák, zahraničný redaktor Pravdy

INESS o chýbajúcich zdravotníkoch na seminári Market Access

Séria vzdelávacích podujatí pre odbornú verejnosť z oblasti zdravotníctva Market Access pokračovala marcovým programom.

Analytik INESS **Martin Vlachynský** na online seminári predstavil v predpremiére novú publikáciu inštitútu o nedostatku zdravotníkov na Slovensku. Na jej oficiálne zverejnenie sa môžete tešiť už čoskoro.

Vlogy a podcasty

Na Vřšku #101 - Open borders with Bryan Caplan (ENG)

The most renowned living public choice theorist, GMU economics professor and author of the books *The Myth of Rational Voter*, *The Case Against Education*, *Selfish Reasons to Have More Kids* or *Open Borders* visited us #navrsku! Why are open borders the best recipe for massive wealth growth in the world. His book *Open Borders* is now available also in Czech language version!

Jeden z popredných svetových odborníkov na teóriu verejnej voľby, profesor ekonómie na GMU a autor kníh *Mýtus racionálneho voliča*, *The Case Against Education*, *Selfish Reasons to Have More Kids* či *Open Borders* nás navštívil #navrsku. Bavili sme sa, prečo sú otvorené hranice najlepši recept na masívny rast bohatstva vo svete. Jeho kniha *Otvorené hranice* je [dostupná aj u nás](#), po novom aj v češtine!

Na Vřšku #100 - Bryan Caplan's case against education (ENG)

The most renowned living public choice theorist, GMU economics professor and author of the books *The Myth of Rational Voter*, *The Case Against Education*, *Selfish Reasons to Have More Kids* or *Open Borders* visited us #navrsku! We are discussing education, schools and diplomas in our anniversary 100th part.

Jeden z popredných svetových odborníkov na teóriu verejnej voľby, profesor ekonómie na GMU a autor kníh *Mýtus racionálneho voliča*, *The Case Against Education*, *Selfish Reasons to Have More Kids*, či *Open Borders* nás navštívil #navrsku. V jubilejnej 100. časti sa bavíme o vzdelaní, školách a diplomoch.

INESS na DNES #73: Drahá rodinná politika

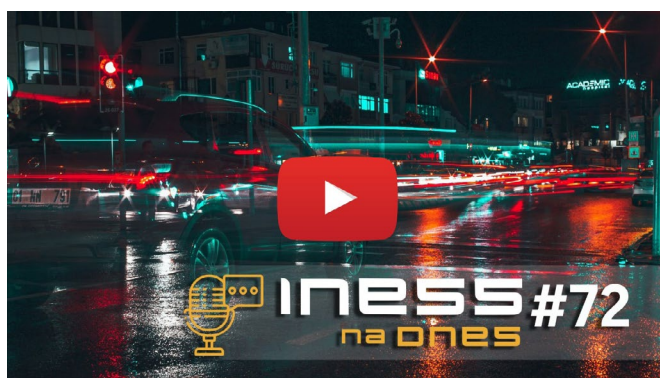
Systém rodinnej politiky na Slovensku je štedrejší, ako si myslíme. Na aké všetky dávky má rodina nárok a čo to znamená pre štátny rozpočet? Celá téma smeruje k problému v jednom menovateli, a tým je neadresnosť (rodinnej politiky). Vinník je teda známy, no riešenie náročné, pretože téma nesie veľký politický kapitál. Ako je to s rodinnou politikou a čo sa s tým dá robiť? Vypočujte si #INESSnaDNES s Radovanom Ďuranom.

Publikáciu **Drahá rodinná politika** nájdete [ako PDF tu](#).

INESS na DNES #72: Nová uhlíková daň, ktorú už dávno máme

Európska únia plánuje zaviesť novú uhlíkovú daň na palivá - má sa v princípe cieľiť na dopravu s cieľom znižovať emisie aj prostredníctvom vyšších poplatkov za pohonné hmoty. Radovan Ďurana však hovorí, že takúto daň už dnes platíme, po prerátaní týchto poplatkov na tonu CO2 je to pri benzíne dokonca takmer dvojnásobok oproti cene za emisné povolenky. Ako tomu rozumieť? Vypočujte si aktuálny #INESSnaDNES.

Publikáciu Nová daň, ktorú už dávno máme nájdete [ako PDF tu](#).

Na Vŕšku #99 - Prekliatie tabuľkových platov

Vo verejnom sektore sa odmeňuje nie za schopnosti, ale dobu odsedenú na stoličke. Dá sa s tabuľkovým spôsobom odmeňovania na úradoch, v zdravotníctve či v školstve niečo robiť? #navrsku pri príležitosti zverejnenia novej publikácie [S triezvou hlavou o mzdách učiteľov](#).

[Na Vŕšku #93 - Evolúcia v školstve sa volá EDUvolúcia](#)

[Na Vŕšku #96 - Roman Baranovič o povinných škôlkach](#)

Na Vŕšku #98 - Ekonomická a internetová vojna

Najmodernejšie zbrane konfliktu nie sú na ukrajinských stepiach, ale na finančných trhoch a internete. #navrsku sme sa bavili o tom, ako sme podcenili trh, či ako vznikla crowdsourcing rozviedka.

Chystáme pre vás nový podcastový kanál!

V **INESS do ucha** vám budeme prinášať čerstvý obsah z komentárov našich analytikov. Bude to krátky formát, kde si budete môcť komentáre v originálnom znení vypočuť ako audio.

Tešíme sa na vašu priazeň, názory a feedback, aby sme podcasty mohli nadalej zlepšovať. **Napište nám** s akýmkoľvek postrehom, nápadom či tipom na vylepšenie na e-mail ina.secikova@iness.sk, budeme veľmi radi.

INESS publikácie

Mzdy učiteľov sú témou každý rok. Tentokrát je to však iné. Okrem interných argumentov o stave školstva hrá dôležitú rolu aj externý vývoj – inflácia a deficit verejných financií. Ako sa v tomto stave postaviť k zvyšovaniu miezd učiteľov popisujeme v publikácii **S triezvou hlavou o mzdách učiteľov**.

Proti zvýšenej podpore rodiny sa ani opozičný politik neodváža argumentovať. Akýkoľvek návrh má takmer zaručenú istotu, že prejde, lebo rodina je nedotknuteľná. Nikde v týchto debatách sa však nehovorí o tom, koľko rodinná podpora skutočne stojí už dnes. A či to nebudaj už nie je dosť, pričom kľúčové je zamerať sa na adresnosť.

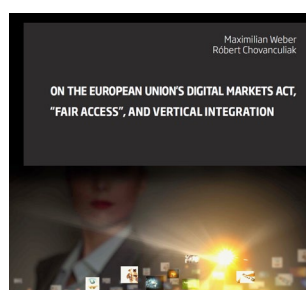

EK predložila návrh smernice s cieľom reformovať zdaňovanie energetických výrobkov a riešiť tak environmentálnu otázku. Ak ale zohľadníme všetky platby motoristov, tak len 1/3 spotrebnej dane sa používa na financovanie ciest. Takmer 2/3 spotrebnej dane teda už dnes môžeme považovať za daň, ktorá spĺňa všetky znaky environmentálnej dane.

Rok 2021 priniesol na jednej strane pomerne rýchle ekonomické oživenie z pandemického prepadu, ale po prvýkrát od 90. rokov minulého storočia sa vo vyspelých ekonomikách dostala do pozornosti cenová inflácia. Tomuto fenoménu sa venuje publikácia **Drahý nový rok: Čo znamená súčasná inflácia pre blízku budúcnosť**.

Prieskum ukázal, že až 2/3 Slovákov nevedia, aká je ich skutočná odmena za prácu. Dôvodom je aj to, že dnešná hrubá mzda je v skutočnosti iba **polohrubá** – zahŕňa len 74 % ceny práce. Zrušme polohrubú mzdu a nahradíme ju skutočne hrubou! Len tak sa budú zamestnanci a zamestnávatelia baviť o skutočnej odmene za prácu.

Európska komisia chce regulovať internetové platformy, obmedzovať „balíkovanie“ a zvýhodňovanie ich vlastných služieb a chce obmedzovať využívanie interných dát samotnými platformami. Publikácia je kritikou navrhovaných regulácií, ktoré z veľkej časti vyplývajú z ne pochopenia fungovania platforiem.

INESS knihy

Kniha Zlé peniaze od Juraja Karpiša hľadá príčiny a opisuje priebeh krízy. Je písaná pre verejnosť s cieľom vysvetliť krízové ekonomické javy alternatívnym spôsobom. Súčasťou „sprievodcu krízou“ je popis dosahov krízy na životy bežných ľudí a príklady, ako sa s nimi dá vyrovnávať. Tento bestseller si môžete zakúpiť cez stránku zlepeniaze.eu, prípadne vo vašom kníhkupectve.

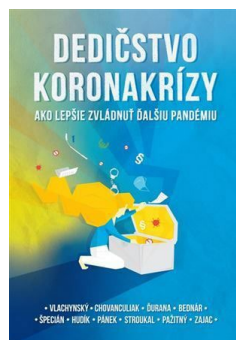

Kniha Pokrok bez povolenia od Róberta Chovanculiaka je kompletný sprievodca svetom, kde Airbnb oživuje mŕtvý kapitál a konkuruje štátu v tvorbe regulácií, kde Kickstarter nahrádza vyberanie daní a pomáha financovať verejné služby a kde Bitcoin umožňuje budovať paralelnú spoločnosť, v ktorej neexistujú „vedúci“ a všetci máme kľúče od miešačky.

pokrokbezpovolenia.sk

Medzinárodne oceňovaná učebnica Ekonómia v 31 hodinách reflektuje aktuálne potreby rozvíjania ekonomického myslenia, určená pre žiakov stredných škôl. Učebnica je spracovaná ako základný učebný text na podporu osvojovania, porozumenia a upevňovania vedomostí a zručností z oblasti základov ekonomického myslenia, ktoré žiaci majú získať na stredných školách.

INESS spojil 10 autorov zo Slovenska a Česka, aby poskytli svoj pohľad na zaujímavé ekonomické a spoločenské aspekty krízy spojené s pandemiou koronavírusu. V knihe Dedičstvo koronakrízy sa napríklad dozvieme, ako zlepšiť proces schvaľovania liekov, krotiť domýšľavých expertov, lepšie nakupovať vakcíny, vytvárať paralelné spoločenstvá, pracovať cez internet, využívať trh a podnikateľov v boji s vírusom, alebo nezneužívať centrálnu banku.

Všetky publikácie a Policy Notes si môžete zdarma stiahnuť na stránke iness.sk v sekcii Publikácie.

Knihy je možné zakúpiť osobne v kancelárii INESS (okrem e-knín) alebo na dobierku objednávkou cez sekciu Knihy na stránke iness.sk.